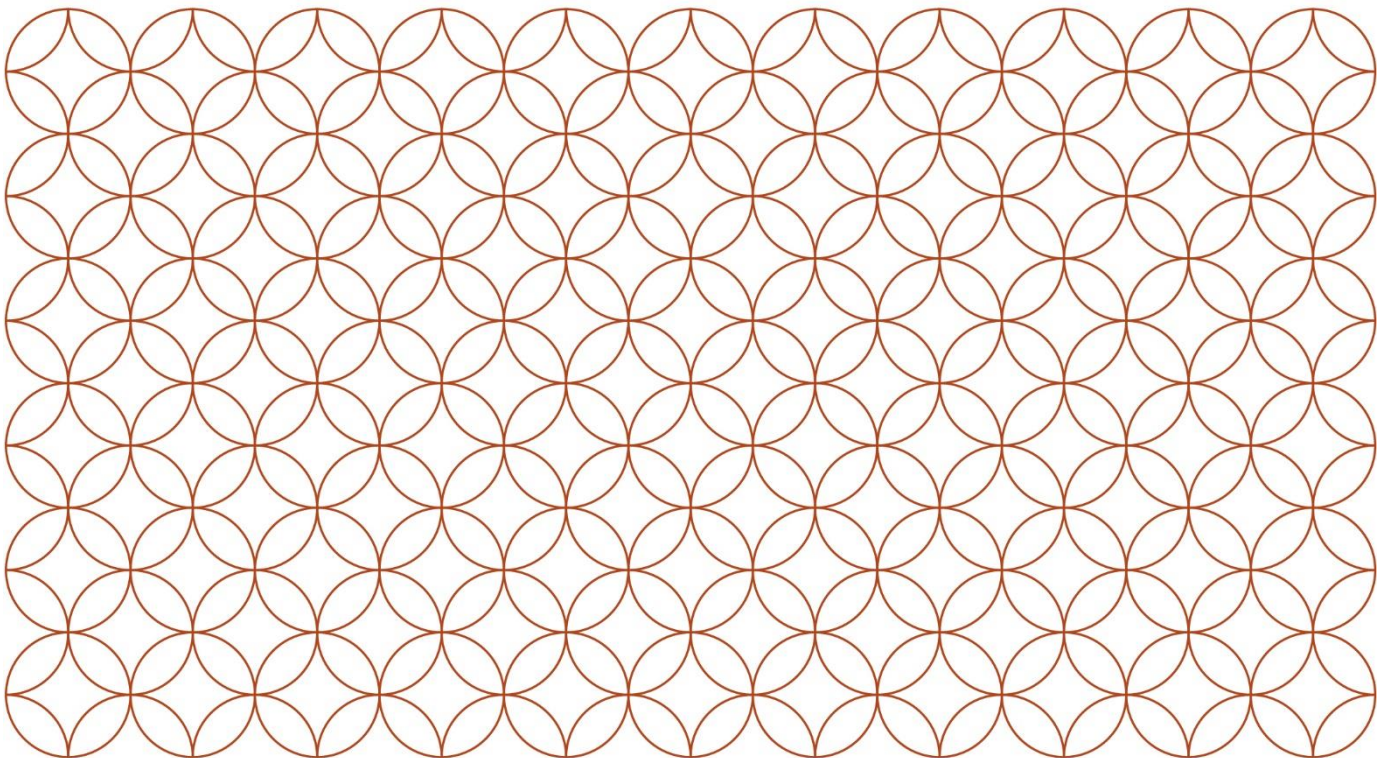

Covid-19-pandemins påverkan på skolväsendet

Delredovisning 4 – Gymnasieskolan

Publikationen finns att ladda ner som kostnadsfri
PDF från Skolverkets webbplats:

www.skolverket.se/publikationer

Dokumentdatum: 2021-12-15

Diarienummer: 2020:1056

Skolverket, Stockholm 2021

Innehåll

Sammanfattning	5
1. Inledning.....	7
Tidigare studier	7
Regeländringar med mera för gymnasieskolan med anledning av pandemin	11
Genomförande	12
2. Undervisningen under pandemin	13
Fjärr- och distansundervisningen.....	13
Närundervisningen.....	14
3. Bedömning och betygsättning	17
Förutsättningar och riktlinjer.....	17
Ersättning för inställda nationella prov	19
Prövningar av betyg i gymnasieskolan	20
4. Kunskapstapp och stödjande insatser	22
Bedömningar om kunskapstapp bland eleverna.....	22
Insatser för att motverka ett kunskapstapp.....	29
Arbetsplatsförlagt lärande på yrkesprogrammen	33
5. Elevernas mående och elevhälsan	37
Elevhälsoarbetet under pandemin	37
Elevhälsoarbetet läsåret 2021/22	38
6. Fördjupning om konsekvenser under och efter pandemin.....	40
Huvudmännens erfarenheter av pandemin.....	40
Behov av stöd från den nationella nivån	42
Det kommunala aktivitetsansvaret.....	43
7. Slutsatser	46
De stora dragen i resultaten från tidigare studier bekräftas	46
Ett kunskapstapp bland avgångselever som kan få konsekvenser efter gymnasieskolan	46
Betygen är satta med lägre tillförlitlighet än normalt	47
Ett kunskapstapp bland nuvarande elever som behöver kompenseras inom gymnasieskolan	47
Kunskapstappet kräver insatser.....	48
Annorlunda behov av elevhälsans insatser under pandemin	49
Förutsättningar för gymnasieutbildning enligt nya behov i samhället	49
Bilaga 1 Metod.....	51

Avvägningar i redovisningen av svaren	51
Avgränsningar och studiepopulation.....	51
Datainsamling	52
Svarsfrekvens och bortfallsanalys	52
Referenser	57

Sammanfattning

Den här rapporten ingår i den fjärde delredovisningen av Skolverkets uppdrag att följa upp konsekvenserna av covid-19-pandemin för utbildningen inom skolväsendet. Konsekvenser inom respektive skolform redovisas i separata rapporter. Den här rapporten omfattar gymnasieskolan och gymnasiesärskolan.

I rapporten redovisas en enkätundersökning riktad till kommunala och enskilda huvudmän för gymnasieskolor. Följande är en kort sammanfattning utifrån huvudmännens enkätsvar. I rapportens slutsatskapitel gör vi vissa bedömningar med anledning av dessa resultat.

- Tre av fyra huvudmän bedömer att det finns ett kunskapstapp bland de nuvarande eleverna i gymnasieskolan; att eleverna som en konsekvens av covid-19-pandemin inte har fått de kunskaper och färdigheter som de normalt skulle ha fått. En majoritet bedömer också att det finns ett kunskapstapp bland avgångseleverna från gymnasieskolan vårterminen 2021. Vanligast uppges att det rör sig om ett kunskapstapp i *viss utsträckning*.
- Kunskapstappet anges i högst grad gälla elever som av olika anledningar haft svårigheter med studierna på distans under pandemin. Det beskrivs också vara en följd av att vissa moment varit svåra att genomföra. I högst grad beskrivs det vara elevernas kunskaper i yrkeskurser, praktiska moment och matematik som har påverkats.
- För att motverka ett kunskapstapp uppger nära samtliga av huvudmännen att insatser genomförts på huvudmannanivå under pandemin. Vanliga exempel på insatser är närundervisning för prioriterade elevgrupper, samt extra stöd och förlängd undervisningstid för vissa elever. Hälften av huvudmännen anger att de bedriver fortgående insatser under läsåret 2021/22 för att kompensera för ett kunskapstapp.
- Många av huvudmännen bedömer att kvaliteten i undervisningen har varit påverkad av perioderna med fjärr- och distansundervisning. Samtidigt betonas att även om denna undervisning i varierande grad har inneburit begränsningar så har den ändå fungerat på ett generellt plan, och det finns också positiva aspekter i de nya arbetssätten som utvecklats under pandemin.
- Majoriteten av huvudmännen anger att lärarnas förutsättningar att bedöma och betygssätta elevernas kunskaper på ett likvärdigt och rättssäkert sätt påverkades under pandemin. Detta främst på grund av begränsningar i undervisnings- och examinationsformerna, men också på grund av att de nationella proven var inställda under vårterminerna 2020 och 2021.
- Arbetet med bedömning och betygssättning har krävt annorlunda arbetsätt under pandemin. En tredjedel av huvudmännen uppger att de tagit beslut om att skolorna skulle använda Skolverkets särskilt framtagna

betygsstödande bedömningsstöd som ersättning för de inställda nationella proven vårterminen 2021. Men huvudsakligen har beslut om arbetet med bedömning och betygssättning under pandemin tagits på skolnivå.

- För de flesta av yrkesprogrammen har minst en fjärdedel av de svarande huvudmännen angett att det varit vissa svårigheter att genomföra apl under pandemin, med viss variation mellan de olika programmen. Förutsättningarna att genomföra apl bedöms vara bättre under nuvarande läsår, med undantag för apl kopplat till vissa branscher dominerade av småföretag samt för verksamhet inom vård och omsorg.
- En majoritet av huvudmännen har förstärkt eller anpassat elevhälsoarbetet under pandemin. En av fyra av huvudmännen har beslutat om fortsatta insatser för elevhälsan under läsåret 2021/22. Förutom att arbeta genom digitala kanaler och med utökade stödinsatser har också elevhälsan arbetat mer uppsökande mot eleverna för att identifiera stödbehov.

1. Inledning

I den här rapporten redovisas den del av Skolverkets regeringsuppdrag om pandemins konsekvenser för skolväsendet som berör gymnasieskolan och gymnasiesärskolan. Konsekvenser inom förskolan, grundskolan och den kommunala vuxenutbildningen redovisas i separata rapporter.

I rapporten presenteras inledningsvis ett kort sammanfattning av resultat från tidigare studier om pandemins konsekvenser för gymnasieskolan. Därefter sammanfattas hur det formella regelverket har anpassats till situationen och hur studien har genomförts. I kapitel 2–6 redovisas studiens resultat och i kapitel 7 presenteras rapportens slutsatser.

Rapporten bygger på resultat från en enkät riktad till kommunala och enskilda huvudmän för gymnasieskolan. De separata rapporterna om konsekvenser inom förskolan, grundskolan och vuxenutbildningen är baserade på enkäter inom respektive skolform. De frågor som ställs i enkäterna är delvis baserade på resultaten från intervjuer om konsekvenser av pandemin som genomfördes under våren 2021, delvis på vad vi vet från tidigare studier. Det innebär att det i viss mån är olika områden som täcks in i enkäterna för respektive skolform.

Enkätmaterial som redovisas har analyserats under en relativt kort tid. Ytterligare analyser av enkätmaterial gällande gymnasieskolan kan bli aktuella, liksom analyser av dessa resultat i förhållande till resultaten för övriga skolformer.

Tidigare studier

Skolverkets senaste delrapportering av covid-19-pandemins påverkan på gymnasieskolan och gymnasiesärskolan publicerades i maj 2021.¹ Den rapporten innehöll en sammanfattning av de myndighetsrapporter och uppföljningar som publicerats ditintills. Nedan följer en kortfattad redogörelse av de för området relevanta studier som har publicerats av myndigheter och andra aktörer sedan dess. Publikationerna fokuserar delvis på olika tidsperioder av pandemin och flera av dem har genomförts med begränsad tid för planering, genomförande och analys. Vissa av studierna baseras även på ett begränsat urval av respondenter. Därför bör de betraktas som lägesbilder utifrån tillgängligt material vid den tidpunkt då studierna genomfördes.

Den ogiltiga frånvaron bland gymnasieelever har minskat under pandemin

Skolverket har gjort en nationell kartläggning av elevfrånvaron för att bland annat jämföra situationen i gymnasieskolan under pandemin (läsåret 2019/20) med ett

¹ Skolverket (2021a). *Covid-19-pandemins påverkan på skolväsendet. Delredovisning 3 (Tema Gymnasieskolan och gymnasiesärskolan)*.

”normalt” läsår (2018/19). Utgångspunkten var uppgifter från Centrala studie-stödsnämnden (CSN), som visar andelen elever som har fått indragen studiehjälp på grund av ogiltig frånvaro.² Enligt dessa uppgifter har andelen elever med indragen studiehjälp minskat under pandemin. Skolverket lyfter ett antal förklaringar till denna minskning. Till exempel innebar undervisningen på distans att närvaro inte kunde registreras och mätas på samma sätt som tidigare, samtidigt som CSN under våren 2020 ändrade riktlinjerna för när frånvaro ska rapporteras in.³ Men som lyfts i en rapport av IFOUS har sannolikt också elevers upplevelse av att studera på distans bidragit till faktiskt ökad närvaro. Exempelvis möjligheten att kunna sova längre på morgnarna och att inte behöva ägna tid åt resor till och från skolan.⁴

Eftersom underlaget för Skolverkets kartläggning är uppgifter från CSN innehåller den inte information om den giltiga frånvaron, dvs sjukfrånvaron.⁵ De intervjustudier som Skolverket genomförde våren 2021 kompletterar bilden av elevfrånvaron generellt. Där beskrivs gymnasieelevernas frånvaro under fjärr- och distansundervisningen som låg (med en tendens till ökad frånvaro under våren 2021).⁶

Undervisningens kvalitet har påverkats av fjärr- och distansundervisningen

Skolinspektionen har haft ett uppdrag att undersöka konsekvenserna av fjärr- och distansundervisningen under covid-19-pandemin. Två distansinspektioner genomfördes på bland annat gymnasieskolor under april och maj 2021, med fokus på fjärr- och distansundervisningen.⁷ Resultaten visar att eleverna har fått den garanterade undervisningstiden tillgodosedd och att undervisningsmoment har genomförts, men också att eleverna själva upplevde lära sig mindre vid fjärr- och distansundervisning jämfört med närundervisning. I Skolinspektionens slutrapport (1 december 2021) dras slutsatsen att för majoriteten av de elever som har fått en större mängd undervisning på distans har situationen inneburit försämrade förutsättningar för lärande och kunskapsutveckling.⁸

Samtidigt konstaterar Skolinspektionen att själva distansundervisningen har utvecklats positivt, exempelvis användandet av digitala verktyg och lärarnas förutsättningar att bedriva undervisningen, vilket sannolikt har gynnat eleverna. Vissa kurser har varit lättare att genomföra än andra och det är främst de teoretiska kurserna som har fungerat bra, medan praktiska moment har fungerat sämre.

² Elever som studerar heltid i gymnasieskolan har, från det att eleven fyllt 16 år och till och med det år då eleven fyller 20 år, rätt till studiehjälp. Studiehjälp är ett samlingsnamn för flera olika bidrag: studiebidrag, extra tillägg för familjer med låg inkomst, inackorderingstillägg och lärlingsersättning. Om en elev utan giltig anledning är borta från skolan kan studiehjälpen bli indragen. Studiehjälpen dras in när skolorna har rapporterat till CSN att en elev har ogiltig frånvaro om minst fyra timmar under en månads tid. Regler om studiehjälp finns i 2 kap. studiestödslagen (1999:1395) och i 2 kap. studiestödsförordningen (2000:655).

³ Skolverket (2021b).

⁴ IFOUS (2021).

⁵ Skolverket (2021b). Då elever i gymnasieskolan inte är berättigade till studiemedel från CSN så samlades uppgifter om frånvaro för Skolverkets kartläggning in genom enkäter. De visar att den ogiltiga frånvaron år 2020 var i nivå med den 2019, men att den totala frånvaron ökade något.

⁶ Skolverket (2021a).

⁷ Skolinspektionen (2021a); Skolinspektionen (2021b);

⁸ Skolinspektionen (2021e)

Matematik lyfts som svårast att undervisa på distans på ett sådant sätt att eleverna kan tillgodogöra sig undervisningen. Kvaliteten på undervisningen i flera ämnen har påverkats, liksom elevers möjligheter att genomföra praktik och arbetsplatsförlagt lärande på yrkesprogram.⁹ I Skolverkets intervjustudie från våren 2021 beskrivs resultat som överensstämmer med dessa slutsatser från Skolinspektionen.¹⁰

Som ett komplement finns uppgifter från Utbildningsradions (UR) kontinuerliga dialoger med lärare och elever på olika skolor i landet. Av dessa uppgifter framgår att elever upplevt att det har varit svårare att delta i och följa med i undervisning på distans, att få studiero hemma, att motivationen har påverkats och att de upplevt en brist på sociala kontakter.¹¹

Bedömning och betygsättning har påverkats

Både Skolverkets och Skolinspektionens undersökningar om pandemins konsekvenser i gymnasieskolan lyfter fram att lärares förutsättningar för bedömning och betygsättning har påverkats av pandemin. Undervisningen på distans har försvårat för lärarna att följa elevernas progression och att skapa varierande bedömningsituationer. Dessutom har de under pandemin inställda nationella proven påverkat bedömning och betygsättning i de aktuella ämneskurserna.¹²

Utmanande att ge stöd på distans

Skolorna har haft ett fokus på elever i behov av stöd för att klara sina studier under distansundervisningen. Detta har visats i Skolinspektionens rapporter om fjärr- och distansundervisningen respektive om elevhälsans arbete.¹³ Samtidigt har skolor i stor utsträckning uppmärksammat även andra elever i behov av stödåtgärder i undervisningen. Men såväl rektorer som elever lyfter att möjligheten till stöd har varit mer begränsad vid undervisning på distans, och att det främst varit i närundervisningen som elevers individuella behov har kunnat tillgodoses. Närundervisning har också erbjudits i större utsträckning till vissa elever eller elevgrupper som bedömts ha ett större behov av stöd. Även utökad undervisningstid har erbjudits dessa elever.¹⁴

En stödinsats som har varit vanligt förekommande under pandemin har varit lovskolor, det vill säga extra undervisning under lovet. Skolinspektionen genomförde en granskning av lovskolor under sommarlovet 2021. Enligt granskningen hade då drygt hälften av de undersökta skolorna ett ökat antal elever vid sina lovskolor. Huvudsakligen inriktades verksamheten mot elever som behövde läsa upp underkända betyg. Men lovskola erbjöds även elever som riskerade att sakna tillräckliga poäng för en gymnasieexamen samt elever med ambitioner om högre betyg än vad de upplevt kunnat uppnå under distansundervisningen. I granskningen lyfter rektorer fram lovskolan som en avgörande insats för elever som kommit efter i lärandet, och elever uppger att de har lärt sig mer där än under läsåret med

⁹ Skolinspektionen (2021a).

¹⁰ Skolverket (2021a).

¹¹ Dialogerna sker via UR:s vänskolor, olika ämnesnätverk, projekt, enkäter, digitala plattformar och fysiska möten. Direktuppgifter till Skolverket via mejl.

¹² Skolverket (2021 a). Skolinspektionen (2021a). Skolinspektionen (2021e).

¹³ Skolinspektionen (2021a) och Skolinspektionen (2021c).

¹⁴ Skolinspektionen (2021b).

distansundervisning. Även om Skolinspektionen inte har studerat elevernas resultat, så lyfts individanpassning, arbetsro och mindre elevgrupper som framgångsfaktorer för lovskolan.¹⁵

Uppgifter om påverkan på elevernas hälsa och välbefinnande

Det finns flera uppgifter om att elevers mående har påverkats av pandemin. Skolinspektionen rapporterar att känslor av ensamhet, stress och brist på motivation har försämrat elevers mående, samtidigt som individuella förutsättningar har påverkat hur väl elever hanterat situationen. Enligt Skolinspektionen upplever många elever att skolan inte har gjort tillräckligt för att främja deras hälsa. Skolorna har generellt arbetat reaktivt vid tecken på ohälsa hos enskilda elever, medan ett systematiskt hälsofrämjande och förebyggande arbete har stått tillbaka.¹⁶

Barnombudsmannen beskriver att många barn påverkats negativt av pandemin och av de begränsningar som den har inneburit. Pandemin i sig och de beslut som fattats har haft stor påverkan på de barn som redan innan var i utsatta situationer.¹⁷ Samtalen till BRIS om psykiska besvär som ångest och nedstämdhet har ökat kraftigt sedan pandemins början.¹⁸ Även Ungdomsbarometern lyfter problematik kring elevernas mående som har att göra med minskade och försämrade vänskapsrelationer.¹⁹

En rapport från Sveriges Elevkårer visar att många gymnasieelever upplever att deras psykosociala arbetsmiljö och mående har påverkats negativt under distansundervisningen, särskilt på grund av stress och ensamhet. Samtidigt anger en del att de har mått bättre av att slippa distraktioner. Tillbakagången till närundervisning har ökat pressen på många elever, samtidigt som de känner en oro inför framtiden och att möjligheterna kan komma att påverkas av exempelvis sämre studieresultat och att de gått miste om praktik.²⁰

Begränsat elevhälsoarbete

Skolinspektionens granskning av elevhälsans arbete under pandemin visar att endast ett fåtal av de granskade skolorna har bedrivit ett brett och systematiskt arbete för att kartlägga och analysera elevernas hälsa. Stödet till elever har blivit lidande och det förebyggande och hälsofrämjande arbetet har fått stå tillbaka för insatser som riktats till enskilda elever som mår dåligt. Kartläggningar av elevers hälsa har skjutits upp under perioder av distansundervisning och elevhälsans roll i att skapa goda förutsättningar för hälsa har varit begränsad. Skolinspektionen påtalar att även eleverna har en relativt kritisk syn på skolornas elevhälsoarbete, då de menar att skolorna inte i tillräcklig utsträckning har kartlagt hur eleverna mår och gjort för lite för att eleverna ska må bra och ha en god gemenskap.²¹

¹⁵ Skolinspektionen (2021d).

¹⁶ Skolinspektionen (2021a). Skolinspektionen (2021c). Skolinspektionen (2021e).

¹⁷ Barnombudsmannen (2021).

¹⁸ BRIS (2021).

¹⁹ Ungdomsbarometern.se (2021).

²⁰ Sveriges Elevkårer (2021) och Sveriges Elevkårer (2020).

²¹ Skolinspektionen (2021a).

Regeländringar med mera för gymnasieskolan med anledning av pandemin

Följande är en kortfattad beskrivning av vilka förhållningsregler och rekommendationer som påverkat villkoren för undervisningen under pandemin, och som påverkat elever och skolpersonal. Här beskrivs också vad som gäller för gymnasieskolan läsåret 2021/22.

Upphörd rekommendation om undervisning på distans höstterminen 2021

Med anledning av covid-19-pandemin rekommenderade Folkhälsomyndigheten från den 18 mars 2020 att undervisning i gymnasieskolan skulle bedrivas på distans. Rekommendationen togs bort från och med den 15 juni 2020. Genom en förordningsändring som trädde i kraft den 10 augusti 2020 blev det dock möjligt att under vissa förutsättningar kombinera närundervisning, det vill säga undervisning på plats i skolans lokaler, med viss fjärr- eller distansundervisning.

I slutet av höstterminen 2020 rekommenderades återigen fjärr- eller distansundervisning i gymnasieskolan. Vissa elevgrupper och moment var dock undantagna från rekommendationen om fjärr- eller distansundervisning. Från och med den 25 januari 2021 ändrades denna rekommendation till att gymnasieskolan gradvis skulle återgå till närundervisning.

Från och med den 2 april 2021 upphörde rekommendationen om en kombination av fjärr- eller distansutbildning och skolförlagd utbildning att gälla, och undervisningen kunde förläggas helt till skolan.

Åtgärder för att undvika trängsel kan tas bort

Sedan utbrottet av covid-19-pandemin har skolor haft att förhålla sig till Folkhälsomyndighetens allmänna råd om att undvika trängsel och att förebygga smittorisk, såväl i skolans lokaler som exempelvis vid nyttjandet av kollektivtrafik. Dessa råd har i korthet gått ut på att avstånd ska kunna hållas och att ett begränsat antal elever bör samlas fysiskt. Den 29 september 2021 upphörde Folkhälsomyndighetens allmänna råd om att hålla avstånd och undvika trängsel. För skolorna innebar detta att de förebyggande åtgärder som vidtagits för att undvika trängsel kunde tas bort. Detta med förbehållet att det för verksamheten, lärare och elever kan vara bra med en gradvis återgång och att avveckla åtgärderna successivt, i den takt som passar verksamheten.

Tillfälliga förordningen för skolan under pandemin gäller fortfarande

Den tillfälliga förordning för skolan som regeringen beslutade om våren 2020 och som syftar till att ge huvudmännen flexibilitet under covid-19-pandemin gäller fortfarande. Förordningen ger huvudmän möjlighet att under vissa förutsättningar

besluta om exempelvis fjärrundervisning, distansundervisning eller ändrade läro- tider utöver vad som är möjligt med ordinarie skollagstiftning.²²

Undervisning i skolans lokaler är huvudregel hösten 2021

Utgångspunkten är att skolförlagd undervisning är den undervisningsform som lämpar sig bäst för elever i allmänhet. Folkhälsomyndigheten bedömde att undervisning på plats i skolan är huvudregel i alla skolformer för barn och unga från och med höstterminen 2021.²³

Genomförande

Studien har genomförts av Thomas Furusten och Linnéa Hamrefors på Skolverkets analysavdelning. Studien bygger på empiri som samlats in genom en enkät riktad till huvudmän för gymnasieskolor och gymnasiesärskolor. Enkäten skickades till kommunala huvudmän med gymnasieverksamhet för minst 75 elever i den egna kommunen. Enkäten skickades också till ett urval av enskilda huvudmän med minst 75 elever.

Totalt ingick 358 huvudmän i urvalet – 193 kommunala och 165 enskilda. 198 huvudmän svarade på enkäten, varav 142 kommunala och 56 enskilda. Det ger en total svarsfrekvens på 55 procent – 74 procent för kommunala huvudmän och 34 procent för enskilda huvudmän. Enkäten besvarades mellan den 6 september och 11 oktober 2021.

I rapporten redovisas svaren på enkätens frågor för alla huvudmän sammantaget. Det har inte varit ändamålsenligt att redovisa jämförelser mellan olika typer av huvudmän. Detta förklaras närmare i metodbilagan, där det också redogörs för studiens avgränsningar och population.

²² Förordningen (2020:115) om utbildning på skolområdet och annan pedagogisk verksamhet vid spridning av viss smitta.

²³ Skolverket.se (2021) och Folkhälsomyndigheten.se (2021).

2. Undervisningen under pandemin

För gymnasieskolan har pandemin inneburit flera och långa perioder av fjärr- och distansundervisning.²⁴ Den har också inneburit olika former av undervisning för olika grupper av elever. Prioriterade elevgrupper har i högre utsträckning haft närundervisning i skolan under hela pandemin, men under perioder har det förekommit hybridformer för samtliga elever. Då har vissa elever undervisats på plats i skolans lokaler medan andra varit deltagande på distans.

Generellt har pandemin inneburit en mycket stor förändring av undervisningsformerna i gymnasieskolan. I detta kapitel redovisar vi huvudmännens svar på frågor om omfattningen av undervisning på distans under pandemin, vilka elever som prioriterats för närundervisning under pandemin och hur genomförandet av närundervisningen har fungerat under höstterminen 2021.

Fjärr- och distansundervisningen

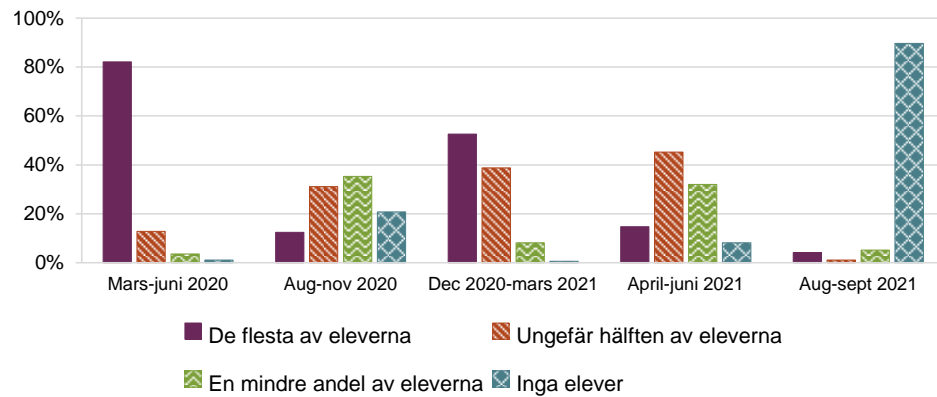
Från mars vårterminen 2020 var samtliga gymnasieskolor rekommenderade att bedriva undervisning på distans. Inför höstterminen 2020 öppnades gymnasieskolorna för ordinarie närundervisning, med kvarstående möjligheter till distansundervisning. Under perioden december 2020 t.o.m. mars 2021 var rekommendationen distansundervisning för mellan 50 procent och 80 procent av eleverna. Vid mitten av vårterminen 2021 hävdades rekommendationen om distans.

Perioder av undervisning på distans enligt rekommendationerna

I enkäten har vi ställt frågor till huvudmännen om hur stora andelar av eleverna som under perioder enligt rekommendationerna haft fjärr- eller distansundervisning av betydande omfattning. Svaren visas i diagrammet nedan.

²⁴ I det följande åsyftas med begreppet ”undervisning på distans” såväl distansundervisning som fjärrundervisning. Distansundervisning innebär att elever och lärare är åtskilda i både rum och tid, medan fjärrundervisning innebär att läraren bedriver undervisning i realtid med eleverna på distans. Med fjärr- eller distansundervisning avses här i rapporten som regel sådan undervisning som anges i 7 § förordning (2020:115) om utbildning på skolområdet och annan pedagogisk verksamhet vid spridning av viss smitta. Denna anger att en huvudman för grundskola, grundsärskola, specialskola, sameskola, gymnasieskola eller gymnasiesärskola får besluta att elever ska ges undervisning där läraren och eleven är åtskilda i rum men inte i tid, eller är åtskilda i både rum och tid, utöver vad som är föreskrivet i skollagen (2010:800), skolförordningen (2011:185) eller gymnasieförordningen (2010:2039).

Diagram 1. Ungefär hur stor andel av eleverna på era gymnasieenheter bedömer ni har haft fjärr- eller distansundervisning i betydande omfattning, under följande perioder?

n=196, 193, 196, 197 respektive 194 (från vänster till höger).

Enligt huvudmännens svar har omfattningen av fjärr- och distansundervisning tydligt varierat enligt rekommendationerna för olika perioder. Detta med reservation för att bedömningen av andelen elever som haft fjärr- eller distansundervisning i betydande omfattning innebär en tolkning som kan göras på olika sätt.

Resultatet visar att mellan mars och juni 2020, i pandemins första fas, omfattade distansformerna huvuddelen av eleverna. Under huvuddelen av höstterminen 2020 var det mindre vanligt med undervisning på distans, men det ökade i omfattning i december till och med mars 2021. Under senare hälften av vårterminen 2021 var situationen mer varierande. Under inledningen av höstterminen 2021 var regeln närundervisning i skolan – men ungefär tio procent av huvudmännen uppger att det förekommit undervisning på distans även då.

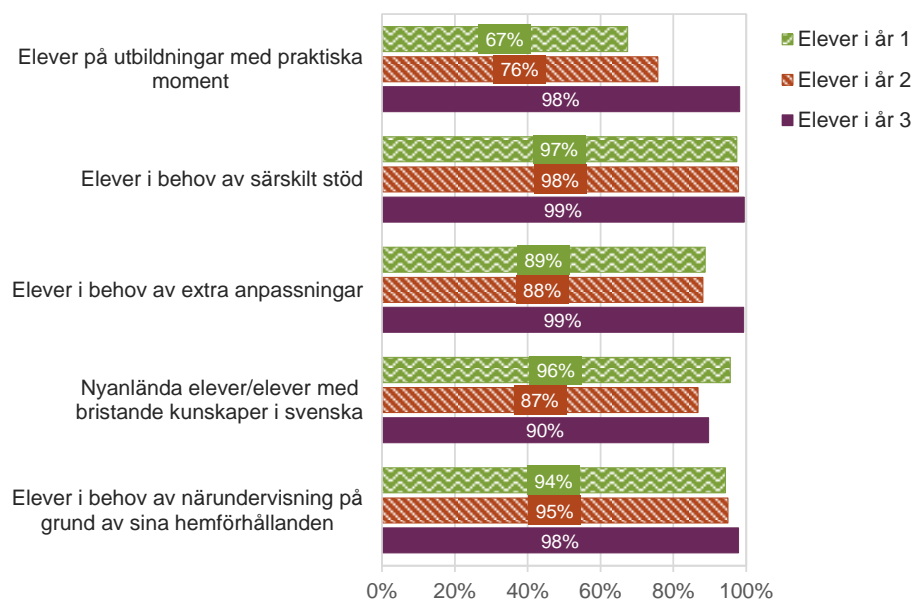
Närundervisningen

Flera elevgrupper har prioriterats för närundervisning

Under pandemin har elever på introduktionsprogram och elever på gymnasie-särskola varit undantagna från rekommendationen om undervisning på distans. Undantaget har också gällt elever som betraktas som sårbara för undervisning på distans. Dessa elevgrupper har alltså kunnat erbjudas närundervisning på skolan.

Beträffande elever som betraktas som sårbara för undervisning på distans finns utrymme för tolkning och prioritering av huvudmännen. I enkäten har vi ställt frågan om vilka elevgrupper som har varit prioriterade för närundervisning under pandemin. Denna fråga fokuserar på läsåret 2020/21, eftersom det under detta läsår funnits mycket utrymme för den typen av prioriteringar. Svaren visas i diagrammet nedan.

Diagram 2. Vilka elevgrupper har varit prioriterade för närundervisning på era gymnasieenheter under läsåret 2020/21?

Diagrammet visar andelen huvudmän som har svarat att elever i den specificerade elevgruppen har varit prioriterade för närundervisning. n=169, 192, 151, 136 respektive 140 (uppifrån och ner). Flera svarsalternativ har kunnat anges.

Diagrammet beskriver hur huvudmännen använt undantagtaget för elever som betraktas vara sårbara för undervisning på distans. Svaren beskriver sammanfattningsvis att undantaget antingen gjorts utifrån behov i själva utbildningarna – de praktiska momenten – eller utifrån elevernas behov och förhållanden.

Drygt en femtedel av huvudmännen i undersökningen (42 av 198) har dessutom angett andra elevgrupper än de fasta svarsalternativen i diagrammet ovan. Den vanligast förekommande kommentaren i anslutning till frågan är ett förtydligande av att elever på introduktionsprogram samt elever i gymnasiesärskolan haft närundervisning enligt ordinarie ordning, eftersom dessa grupper varit undantagna från rekommendationen om undervisning på distans. Utifrån de övriga svaren framgår att avgångseleverna (elever i år 3) prioriterats i hög utsträckning, vilket även framkommer av diagrammet. Några av huvudmännen preciserar att eleverna i år 1 prioriterats under inledningen av läsåret och avgångseleverna under läsårets slut.

Många huvudmän förtydligar också vilka elever i behov av stöd som prioriterats för närundervisning. Enligt dessa svar är det främst elever i behov av stöd generellt som har erbjudits närundervisning. Det har alltså inte enbart erbjudits för specificerade grupper av elever. Svaren antyder att behoven identifierats dels i skolornas arbete inom elevhälsan, dels genom att elever själva signalerat behov av mer stöd än vad som möjliggjorts i den digitala undervisningen.

Huvudsakligen närundervisning hösten 2021

Inför terminsstarten hösten 2021 återgick verksamheterna till huvudregeln att undervisningen i gymnasieskolan ska ske på plats i skolans lokaler. Som visats i diagram 1 har det huvudsakligen varit närundervisning som bedrivits under höstterminen, men det har förekommit undervisning på distans hos omkring tio procent av huvudmännen.

I enkäten undersöktes om det under höstterminen funnits omständigheter som varit försvårande för att bedriva närundervisning på gymnasieskolorna. 15 procent, vilket motsvarar knappt 30 av de 198 deltagande huvudmännen, uppgav att det har funnits problem med återgången till närundervisning. De försvårande omständigheter som man beskriver gäller, i nästan samtliga fall, svårigheter med att undvika trängsel och smittorisk. Det sistnämnda inkluderar frånvaro bland elever och personal som måste stanna hemma med symptom.

Nedanstående citat från en av huvudmännen sammanfattar kärnan i det som tas upp i enkätens kommentarsfält.

Det är svårt att organisera för minskad trängsel då skollokaler inte är byggda för att kunna hålla avstånd.

3. Bedömning och betygsättning

Tidigare studier av bland annat Skolverket har visat att det har varit svårare för lärarna att få ett tillräckligt brett och varierat underlag för bedömningar under pandemin. Dessutom har de nationella proven ställts in under vårterminerna 2020 och 2021, vilket har inneburit att lärarna i de berörda kurserna under vissa terminer har behövt sätta betyg utan de nationella proven som underlag. Beslutet att ställa in de nationella proven gjordes utifrån bedömningen att skolornas situation var mycket pressad och osäker vad gällde arbetet att hitta nya former för undervisning och driva verksamhet med förändrade förutsättningar. Skolverket gjorde även bedömningen att proven inte skulle kunna uppfylla sitt betygsstödjande syfte om varje enskild rektor eller huvudman skulle få besluta när och om proven skulle genomföras.

I detta kapitel redovisas huvudmännens syn på hur bedömning och betygssättning har fungerat på skolenheterna under pandemin, jämfört med tiden före pandemin. I anslutning till dessa frågor till huvudmännen har förtydligats att vi med ”pandemin” avser perioden från mars 2020 till och med vårterminen 2021. Under denna period har undervisningen till stora delar bedrivits som fjärr- och distansundervisning. Lärarna kan också ha haft begränsningar exempelvis när det gäller möjligheter till samedömning.

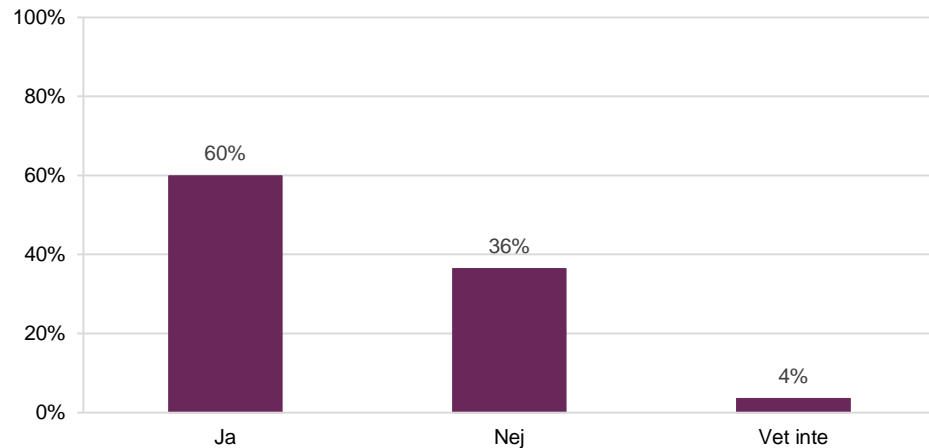
Förutsättningar och riktlinjer

Påverkan på likvärdigheten och rättssäkerheten

Majoriteten av de huvudmän som ingår i studien har gjort bedömningen att förutsättningarna för en likvärdig och rättssäker bedömning och betygsättning har påverkats av pandemin. Detta visas i diagrammet nedan.²⁵

²⁵ I dessa svar (och i svaren på övriga frågor i enkäten) har det inte visat sig vara några tydliga mönster vad gäller hur olika typer av huvudmän svarat. Detta efter en jämförelse av svaren mellan stora och små huvudmän och i olika delar av landet.

Diagram 3. Bedömer ni att förutsättningarna för en likvärdig och rättssäker bedömning och betygssättning på era gymnasieenheter har förändrats under pandemin?

n=197.

Av de huvudmän som har svarat att förutsättningarna har förändrats under pandemin anger de flesta en kombination av samverkande orsaker. Den vanligast förekommande orsaken som nämns gäller de begränsningar som undervisnings-situationen på distans har inneburit, och följer av detta i termer av osäkerhet i formerna för examinationer och prov. Det poängteras också av flera huvudmän att lärarnas underlag för bedömning har varit begränsade och mer ensidiga på grund av distansundervisningen.

Beträffande rättssäkerheten bedömer flera av huvudmännen att det har varit vanligare att eleverna fuskat när examinationer och uppgifter genomförts på distans, och att lärarna inte har kunnat ha tillräcklig kontroll över detta.

Följande kommentar från en av huvudmännen sammanfattar vad många övriga också har uttryckt.

Otroligt mycket svårare att fånga in elevers kunskaper på distans än i ett klassrum där du ser alla elevers arbete samtidigt. Fusk har varit mer vanligt förekommande. En del elever klarar inte av att göra sig hörda på distans. Konsekvensen har blivit fler skriftliga examinationer vilket inte passar alla så bra.

Många av huvudmännen nämner dessutom de inställda nationella proven som orsak till en mindre tillförlitlig och rättssäker bedömning av elevernas kunskaper, samt begränsade möjligheter för lärarnas sambedömning av prov eller uppgifter på distans.

Riktlinjer för bedömning och betygssättning sällan beslutade på huvudmannanivå

De annorlunda villkor för bedömning och betygssättning som berörts ovan – men även i tidigare studier om pandemins konsekvenser – signalerar behov av tydlighet i hur lärarna ska arbeta med bedömning vid fjärr- och distansundervisning. Vi har i enkäten ställt frågan om det funnits riktlinjer på huvudmannanivå för hur detta arbete ska utföras. Även om det inte finns några sådana krav på

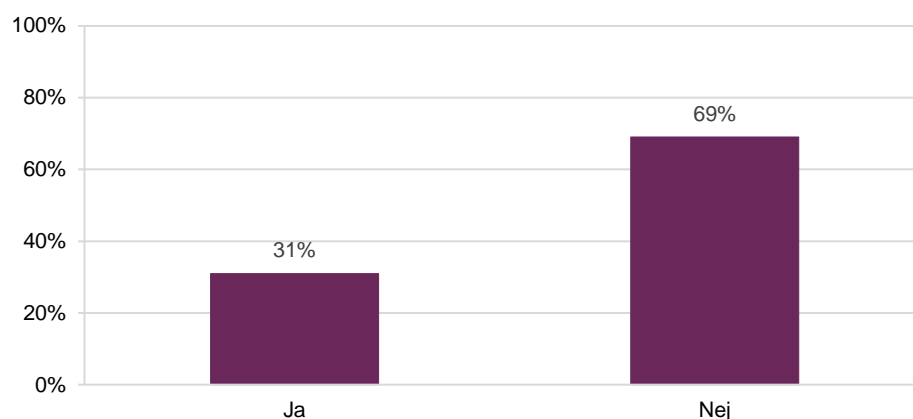
huvudmännen så kan eventuella riktlinjer på huvudmannanivå antas vara gynnsamma för likvärdigheten i bedömning och betygssättning mellan huvudmannens skolor. Svaren visar dock att endast 19 procent av de svarande huvudmännen – 37 huvudmän – har gått ut med riktlinjer för bedömning och betygssättning vid fjärr- och distansundervisning.

Ersättning för inställda nationella prov

Beslut om bedömningsstöd har främst fattats på skolnivå

Som nämnts ovan är det några av huvudmännen som påpekar att de inställda nationella proven har haft påverkan på bedömning och betygssättning. Som ersättning för de ordinarie nationella proven tog Skolverket fram nya betygsstödjande bedömningsstöd i form av prov, som fanns tillgängliga vårterminen 2021. I enkäten ställs frågan om huvudmännen tagit beslut om att skolorna skulle använda detta bedömningsstöd. Svaren redovisas nedan.

Diagram 4. Tog ni på huvudmannanivå beslut om att era gymnasieenheter skulle använda Skolverkets nyproducerade betygsstödjande bedömningsstöd under VT 2021, som ersättning för de inställda nationella proven?

n=197.

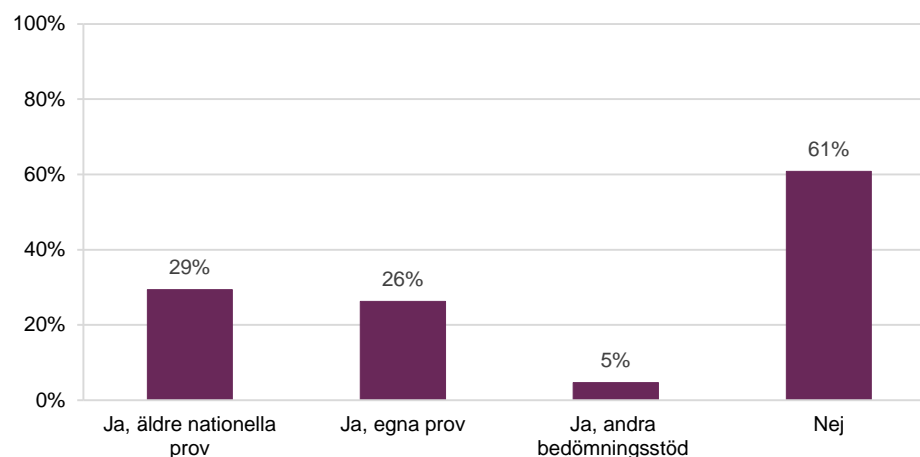
Ungefär en tredjedel av de svarande huvudmännen har svarat att de har tagit beslut om att använda bedömningsstödet. Det ska poängteras att också gymnasieenheter under huvudmän som svarat nej kan ha använt det, men att själva beslutet inte har fattats på huvudmannanivå. Skolverket kommer att undersöka detta vidare i kommande studier.

Av de huvudmän som svarat ja anger i princip samtliga att beslutet om att använda stödet gäller alla kurser där det finns nationella prov²⁶, under förutsättning att kurserna erbjuds av huvudmannen.

²⁶ Matematik 1, matematik 2, matematik 3, matematik 4, engelska 5, engelska 6, svenska 1/svenska som andraspråk 1, svenska 3/svenska som andraspråk 3.

Den andra frågan om bedömningsstöd i enkäten syftar till att fånga vilka övriga stöd som har använts, på initiativ av huvudmannen, utöver Skolverkets betygsstödjande bedömningsstöd. Svaren visas i diagrammet nedan.

Diagram 5. Förutom Skolverkets betygsstödjande bedömningsstöd, har ni som huvudman tagit beslut om att gymnasieenheterna ska använda andra stöd för bedömning som ersättning för de inställda nationella proven?

n=194. Flera svarsalternativ har kunnat anges.

Majoriteten av de svarande huvudmännen, 61 procent, har svarat nej på frågan om beslut på huvudmannanivå. Men dessutom har de flesta av de övriga som fyllt i något av ja-svaren förtydligt i enkätens kommentarsfält att besluten inte tagits på huvudmannanivå. Besluten om vilka bedömningsstöd som använts under pandemin har som regel fattats av rektor eller av lärarna själva, eller av rektor i samråd med lärarna.

Gymnasiet har använt olika bedömningsstöd, men det har varit rektorsbeslut och inte ett huvudmannabeslut.

Många har använt sig av bedömningsstöden och skolleningen har informerat om möjligheten att använda det. Dock togs inget beslut om att alla skulle använda det.

Prövningar av betyg i gymnasieskolan

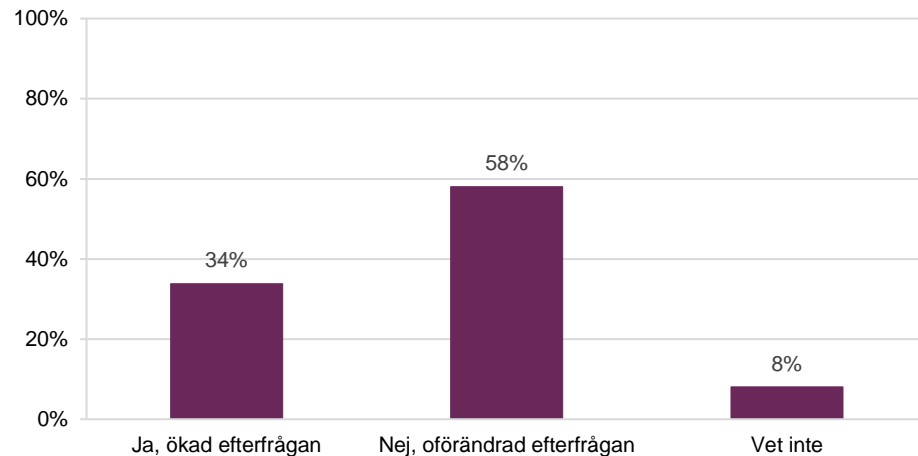
En elev i gymnasieskolan har rätt att göra en prövning vid den egna skolenheten i alla kurser, grundskoleämnen och det gymnasiearbete som ingår i elevens individuella studieplan, om eleven inte tidigare har fått betyg på kursen, i grundskoleämnet eller på gymnasiearbetet eller om eleven har fått betyget F.²⁷ Tidigare studier har visat att det har varit svårt att genomföra vissa moment och kurser under pandemin. Det har också beskrivits försämrade förutsättningar för lärarna i arbetet med betyg och bedömning. En rimlig konsekvens av detta skulle kunna vara att fler elever än normalt inte har kunnat avsluta alla kurser, eller inte lyckats få godkänt betyg i vissa av kurserna.

²⁷ 8 kap. 24 § gymnasieförordningen (2010:2039).

Ökning hos vissa av huvudmännen

I enkäten har vi frågat huvudmännen om elevernas efterfrågan på provningar har förändrats, om de jämför situationen läsåret 2021/22 med tiden före pandemin. Svaren visas i diagrammet nedan.

Diagram 6. Har efterfrågan på provningar förändrats på gymnasieenheterna?

n=198.

Majoriteten av huvudmännen har svarat att efterfrågan är oförändrad, och 34 procent att den har ökat. (Ingen har uppgett att efterfrågan har minskat.) Det är alltså 67 huvudmän som har svarat att efterfrågan på provningar har ökat på skolorna. Av kommentarerna framgår att omfattningen av ökningen varierar mellan en stor och en viss ökning. Vissa menar att ökningen inte beror på pandemin, medan andra tvärtom poängterar att den är en tydlig konsekvens av pandemin.

Det ska tilläggas att i Skolverkets studie om covid-19-pandemins konsekvenser för vuxenutbildningen, som genomförts samtidigt som denna studie om gymnasieskolan, framgår att en högre andel av huvudmännen ser en ökning av antalet provningar till komvux. Där är det närmare hälften av huvudmännen som anger en ökning.²⁸

²⁸ Skolverket (2021d).

4. Kunskapstapp och stödjande insatser

I de intervjuer som Skolverket genomförde med rektorer under våren 2021 framhölls att kvaliteten i undervisningen på distans inte har varit lika hög som i ordinarie närundervisning. Det beskrevs också att många elever av olika skäl haft svårt att tillgodogöra sig utbildningen. Dessutom framgick av intervjuerna våren 2021 att pandemin påverkat eleverna även på andra sätt än att utbildningen getts på distans. Exempelvis kan det ha funnits sociala eller hälsomässiga orsaker till att eleverna inte har kunnat tillgodogöra sig utbildningen så som under normala omständigheter.²⁹

Ämnet för det här kapitlet är hur huvudmännen svarat på frågor om de kunskaper som eleverna tillägnat sig under pandemin, samt vilka särskilda stödjande insatser som bedrivits.

Bedömningar om kunskapstapp bland eleverna

Nedan redovisas vad huvudmännen bedömer att de annorlunda villkoren under pandemin inneburit i termer av *kunskapstapp* – i enkäten definierat som att eleverna som en konsekvens av pandemin inte har fått de kunskaper och färdigheter som de normalt skulle ha fått.

Perioden för pandemin olika för elevkullarna i gymnasieskolan

Pandemin och perioderna av undervisning på distans har haft olika betydelse för de respektive elevkullarna, eftersom de gått olika delar av sin utbildning under pandemin. Om vi som ”pandemin” avgränsar perioden från mars 2020 till och med vårterminen 2021 kan vi konstatera följande beträffande de olika elevkullarna.

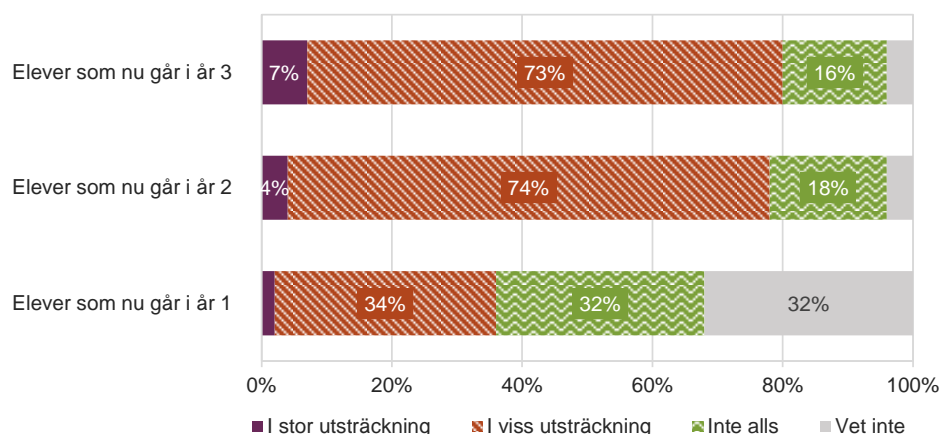
- Elevkullen födda 2005 gick en stor del av högstadiet under pandemin. Höstterminen 2021 går dessa elever i gymnasieskolans år 1.
- Elevkullen födda 2004 gick slutet av grundskolans årskurs nio och sina två första terminer i gymnasieskolan under pandemin. Höstterminen 2021 går dessa elever i år 2.
- Elevkullen födda 2003 gick slutet av gymnasieskolans år 1 och hela år 2 under pandemin. Höstterminen 2021 går dessa elever i år 3.
- Elevkullen födda 2002 gick slutet av år 2 och hela år 3 under pandemin. Detta är elevkullen som avslutade gymnasieskolan vårterminen 2021.

²⁹ Skolverket (2021a).

Merparten av huvudmännen ser ett kunskapstapp för eleverna hösten 2021

I enkäten till huvudmännen har vi frågat i vilken utsträckning de bedömer att det under höstterminen 2021 finns ett kunskapstapp för eleverna i gymnasieskolan, sett per elevkull.

Diagram 7. I vilken utsträckning bedömer ni att det i nuläget (augusti – september 2021) finns ett kunskapstapp för eleverna i respektive studieår?

n=197, 193 respektive 187 (uppsifrån och ner).

Ungefär tre av fyra huvudmän bedömer att det finns ett kunskapstapp för eleverna i år 2 och 3. Av dessa bedömer nästan samtliga att kunskapstappet finns *i viss utsträckning*.

En knapp tredjedel av huvudmännen bedömer att det inte finns ett kunskapstapp för de nya eleverna i år 1. En lika stor andel har svarat att de inte vet omfattningen av ett eventuellt kunskapstapp för dessa elever. Huvudmännens osäkerhet är alltså större om det eventuella kunskapstappet från grundskolan. I Skolverkets studie om covid-19-pandemins konsekvenser för grundskolan, som genomförts samtidigt som denna studie om gymnasieskolan, framgår att ungefär hälften av huvudmännen för grundskolan gjort bedömningen att det finns ett kunskapstapp för eleverna som avslutade årskurs nio vårterminen 2021.³⁰

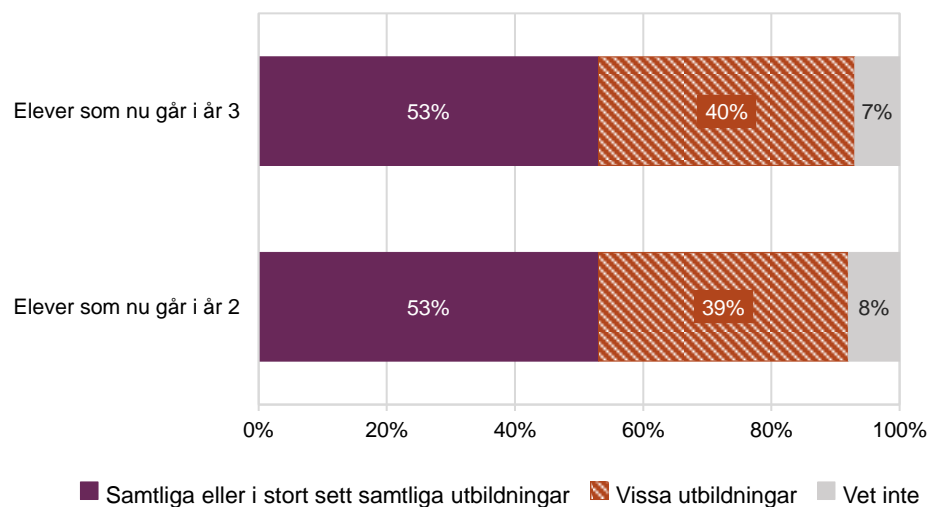
Huvudmän bedömer att kunskapstappet är brett fördelat över utbildningarna

Det vanligast angivna svaret är alltså att det finns ett kunskapstapp *i viss utsträckning* för eleverna i år 2 och 3. Detta svar kan innebära att kunskapstappets omfattning skiljer sig mellan ämnen/kurser eller utbildningar. För att fånga detta ställdes följdfrågor i enkäten.³¹ Svaren redovisas i det följande, tillsammans med information som huvudmännen lämnat i enkätens öppna kommentarsfält.

³⁰ Skolverket (2021c).

³¹ Följdfrågorna ställdes till huvudmän som svarat att det finns ett kunskapstapp *i stor utsträckning* respektive *i viss utsträckning* för eleverna i år 1, 2 eller 3.

Diagram 8. På vilka utbildningar bedömer ni att det i nuläget (augusti – september 2021) finns ett kunskapstapp?

n=143 respektive 146 (av de 158 respektive 151 huvudmän som bedömt att det finns ett kunskapstapp för eleverna i år 2 och 3 under inledningen av höstterminen 2021). Elever som nu går i år 1 redovisas inte p.g.a. för få svar (n=46).

Av de huvudmän som bedömer att det finns ett kunskapstapp svarar drygt hälften att det gäller samtliga eller i stort sett samtliga utbildningar, och 40 procent svarar att det gäller vissa utbildningar. Svaren fördelar sig lika för elever i år 2 respektive i år 3.

De huvudmän som svarat ”vissa utbildningar” har i enkäten ombetts att ange vilka. De flesta av dem menar att det är på yrkesprogrammen som det finns ett kunskapstapp och att det främst gäller de praktiska momenten i utbildningarna. Många uppger också att det arbetsplatsförlagda lärandet (apl) inte har kunnat genomföras som planerat. Nedan lyfts ett citat på detta tema.

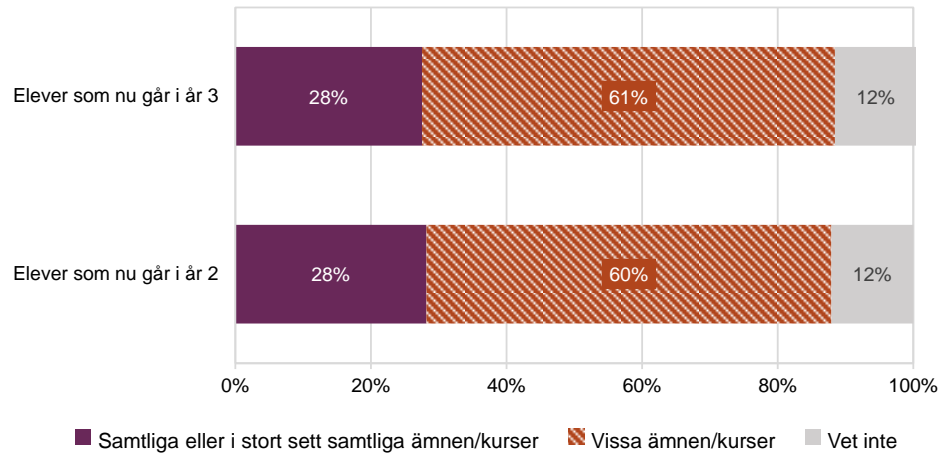
Detta gäller framför allt yrkesprogrammen där eleverna fått mindre tid i de praktiska momenten såväl i skolan som på APL.

Några få av de svarande har nämnt att det finns ett kunskapstapp även på de teoretiska momenten i kurserna inom yrkesprogrammen. Ett mindre antal av huvudmännen uppger att de med ”vissa utbildningar” menar de högskoleförberedande programmen. Men som diagrammet ovan visar är det drygt hälften av huvudmännen som svarat att tappet finns på de flesta av utbildningarna. Utifrån detta kan vi alltså inte dra slutsatsen att kunskapstappet bedöms vara ett större problem på yrkesprogram än på högskoleförberedande program. Det finns dessutom flera kommentarer från huvudmännen som beskriver att kunskapstappet är brett fördelat. Ett exempel:

I alla utbildningar ser vi att det har varit svårt att nå en djupare nivå.

I nästa följdfråga har vi bitt huvudmännen precisera i vilka ämnen eller kurser de bedömer att det finns kunskapstapp.

Diagram 9. I vilka ämnen/kurser bedömer ni att det i nuläget (augusti – september 2021) finns ett kunskapstapp?

n=156 respektive 149 (av de 158 respektive 151 huvudmän som bedömt att det finns ett kunskapstapp för eleverna i år 2 och 3 under inledningen av höstterminen 2021).³² Elever som nu går i år 1 redovisas inte p.g.a. för få svar (n=65).

Av de huvudmän som bedömer att det finns ett kunskapstapp svarar majoriteten att det gäller *i vissa* ämnen/kurser. En påfallande hög andel, 28 procent, svarar dock att det gäller *samtliga eller i stort sett samtliga* ämnen/kurser.

De huvudmän som svarat ”vissa ämnen/kurser” uppger i hög grad att de bedömer att det finns ett kunskapstapp på kurser inom yrkesprogrammen. Av svaren framkommer att det som har varit svårast att genomföra på distans har varit praktiska moment i de kurser som kräver specialutrustning och handledning av lärare. Det är också många av de tillfrågade som beskriver ett kunskapstapp vad gäller yrkeskurser som helt eller delvis planerats att genomföras under apl.

Förutom yrkeskurser är det de gymnasiegemensamma ämnena som huvudmännen ofta nämner i dessa kommentarer om kunskapstapp. Framför allt gäller det matematik som beskrivs som ett ämne som är svårt att undervisa i på distans, men också historia och samhällskunskap nämns. Många nämner också naturorienterade ämnen med laborativa inslag – i synnerhet fysik och kemi. Även idrott och hälsa, musik och bild bedöms av huvudmännen ha ett kunskapstapp, ämnen som i hög grad har praktiska inslag.

Yrkesprogram och högskoleförberedande program med praktiska kurser och moment. Vissa praktiska moment har fått skjutas upp och praktikmoment har fått "simuleras" på skolan.

Det som beskrivs i styckena ovan bekräftar resultaten från tidigare studier. I synnerhet ämnen med många praktiska inslag har varit svåra att genomföra på distans, vilket enligt huvudmännens bedömningar resulterat i kunskapstapp för eleverna. Det finns ett större innehåll av kurser med praktiska inslag på yrkesprogrammen, varför eleverna på dessa program bedöms ha fått ett större kunskaps-tapp i sin utbildning. Men huvudmännen bedömer alltså att det finns ett

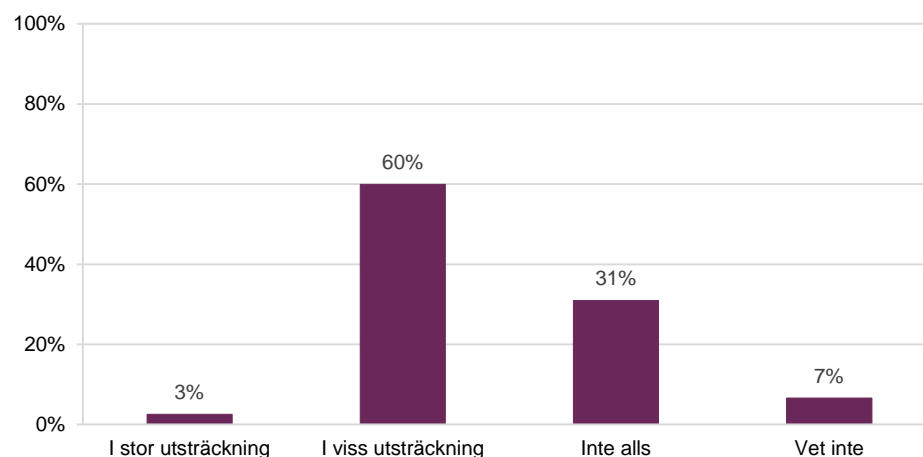
³² Summan av svarsandelarna för elever i år 3 är 101% p.g.a. decimalavrundning.

kunskapstapp även i vissa teoretiska ämneskurser som förekommer på alla utbildningar. Det som nämns mest frekvent är matematikämnet.

Ett kunskapstapp för avgångseleverna vårterminen 2021

Ovan har vi redovisat det kunskapstapp som huvudmännen ser för eleverna som fortfarande går i gymnasieskolan. I det följande redovisas huvudmännens bedömningar om ett eventuellt kunskapstapp för de avgångselever som lämnade gymnasieskolan våren 2021, och i så fall för vilka avgångselever, utbildningar och ämnen/kurser som det finns ett kunskapstapp.

Diagram 10. I vilken utsträckning bedömer ni att det finns ett kunskapstapp för era avgångselever VT 2021?

n=197.³³

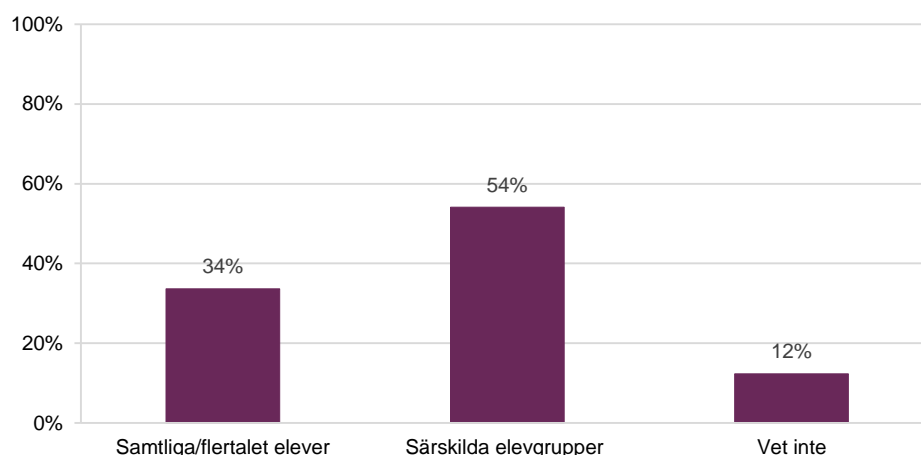
Majoriteten av huvudmännen bedömer att det *i viss utsträckning* finns ett kunskapstapp för de elever som avslutade sina gymnasieutbildningar våren 2021. Ungefär en tredjedel bedömer att det *inte alls* gör det. Det är en låg andel som bedömer att det *i stor utsträckning* finns ett kunskapstapp.

Kunskapstappet gäller flera olika grupper bland avgångseleverna

Huvudmän som ovan har angett att det i stor eller i viss utsträckning finns ett kunskapstapp för avgångseleverna har fått följdfrågor om för vilka elever och i vilka ämnen/kurser som detta kunskapstapp gäller. Detta redovisas i det följande.

³³ Summan av svarsandelarna är 101% p.g.a. decimalavrundning.

Diagram 11. För vilka av avgångseleverna VT 2021 bedömer ni att det finns ett kunskapstapp?

n=122 (av de 124 huvudmän som bedömt att det finns ett kunskapstapp för avgångseleverna).

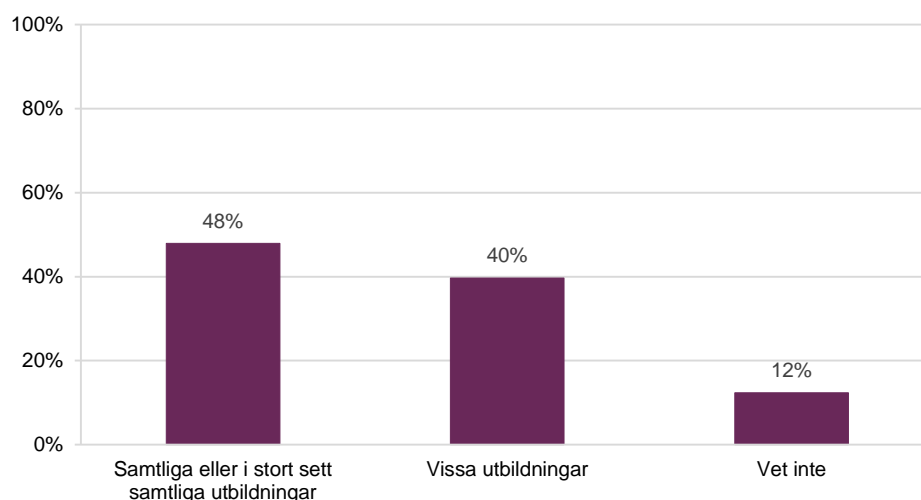
En dryg tredjedel av de svarande huvudmännen bedömer att det bland avgångseleverna finns ett kunskapstapp för *samtliga eller flertalet* elever. Drygt hälften av de svarande huvudmännen bedömer att det är bland *särskilda elevgrupper* av avgångseleverna som det finns ett kunskapstapp. Beträffande de sistnämnda är det enligt huvudmännen elever som har haft svårigheter att klara av distansstudier som har det största kunskapstappet bland avgångseleverna. Det motiveras bland annat med att dessa elever har haft svårigheter med att arbeta självständigt, har behövt lärarledd handledning i stor utsträckning och haft behov av stöttning från den fysiska skolmiljön. Det nämns också svårigheter med studiemotivation och en mindre fungerande hemmiljö med brist på stöd. Dessutom uppger många av huvudmännen att det finns ett kunskapstapp hos avgångselever som haft behov av stöd och anpassningar, både vad gäller behov av visst stöd och behov av mer omfattande stöd. Ett vanligt förekommande svar är också att det finns ett kunskapstapp för elever på yrkesprogram. Flera av huvudmännen menar att det inte går säga hur kunskapstappet ser ut i specifika elevgrupper eftersom det är stora individuella variationer. Ett exempel är följande citat.

Vi ser inte att det är hela grupper som har kunskapstapp utan det är individer där fjärr- och distansundervisning inte har varit ett fullgott alternativ till närundervisning.

Kunskapstappet för avgångseleverna finns i gymnasiegemensamma ämnen och i yrkesämnena

När det gäller hur huvudmännen i följdfrågorna har preciserat sina svar på kunskapstappet för avgångseleverna är det i stort sett samma utbildningar och ämnen som nämnts ovan i svaren för eleverna som är kvar i gymnasieskolan. Detta redovisas nedan.

Diagram 12. På vilka utbildningar bedömer ni att det finns ett kunskapstapp för avgångseleverna VT 2021?

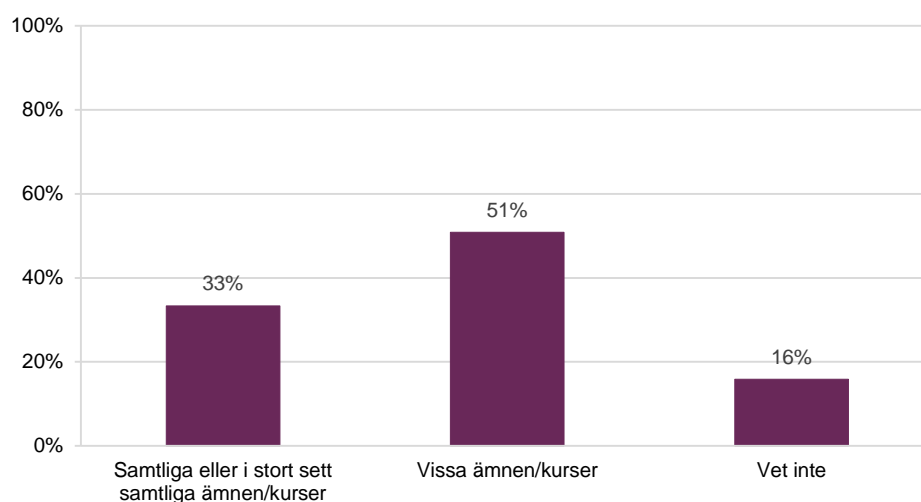

n=121 (av de 124 huvudmän som bedömt att det finns ett kunskapstapp för avgångseleverna).

Nära hälften av de svarande huvudmännen bedömer att kunskapstappet för avgångseleverna finns inom *samtliga eller i stort sett samtliga* utbildningar. Även i kommentarerna i anslutning till frågan uttrycker vissa huvudmän att de inte kopplar kunskapstappet till specifika utbildningar, utan att tappet gäller för vissa elever spritt över alla utbildningar.

De som bedömer att tappet finns på *vissa* utbildningar har ombetts att ange vilka. Här beskriver många av huvudmännen att det främst är på yrkesprogrammen som kunskapstappet finns, men inga av dessa program nämns med högre frekvens än andra. Några påpekar att kunskapstappet är kopplat till svårigheten att genomföra apl. En del huvudmän menar också att det finns ett kunskapstapp för de elever som gått högskoleförberedande program.

Diagram 13. I vilka ämnen/kurser bedömer ni att det finns ett kunskapstapp för avgångseleverna VT 2021?

n=120 (av de 124 huvudmän som bedömt att det finns ett kunskapstapp för avgångseleverna).

En tredjedel av huvudmännen har svarat att kunskapstappet finns i *samtliga eller i stort sett samtliga* ämnen/kurser. Det är dock en högre andel som anger att det gäller *vissa* ämnen/kurser. Ett vanligt svar bland dessa huvudmän är att det främst är på yrkeskurser som det finns ett kunskapstapp för avgångseleverna. Ett nästan lika vanligt förekommande svar är att det finns ett kunskapstapp i matematik – som tidigare beskrivits har det varit särskilt utmanande att undervisa i matematik på distans. Ett övergripande svar är att det finns ett kunskapstapp i teoretiska ämnen eller i de gymnasiegemensamma ämnena. Mer specifikt har svenska, engelska och de naturorienterande ämnena lyfts fram, utöver matematik.

Insatser för att motverka ett kunskapstapp

I avsnitten ovan har vi redovisat att en hög andel av huvudmännen bedömer att det finns ett kunskapstapp för eleverna, och åtminstone i någon utsträckning på de flesta av gymnasieprogrammen. Mot den bakgrunden är det av stor relevans vilka åtgärder som vidtagits, och vilka åtgärder som nu är aktuella för att motverka och/eller ta igen detta kunskapstapp.

Vanligt med insatser på huvudmannnivå från mars 2020 till och med vårterminen 2021

I enkäten har vi ställt frågan huruvida insatser genomförts på huvudmannnivå för att motverka ett kunskapstapp, under perioden mars 2020 till och med vårterminen 2021. Den övervägande majoriteten av huvudmännen (87 procent) uppger att de genomfört insatser under denna period för att motverka ett kunskapstapp. Många huvudmän beskriver det som en insats att de har satsat på att erbjuda närundervisning till vissa elevgrupper eller vissa elever. Det handlar oftast om elever med behov av särskilt stöd eller elever som av olika anledningar haft svårt att klara av distans- eller fjärrundervisning. I en del fall uppges närundervisning ha prioriterats för elever i år 3, oftast inom yrkesprogrammen. Närundervisning har också varit mer aktuellt vid vissa kursmoment, och det har funnits en flexibilitet i erbjudandet av närundervisning till eleverna. Rektor, elevhälsopersonal och lärare har bedömt vilka elever som behövt närundervisning men har även varit lyhörda för vad eleverna själva önskat. En del svarande har också uppgett att man har förlängt kurser, fört över moment till nästa årskurs och anpassat bedömningsformer för att motverka ett kunskapstapp.

Det framgår av svaren att skolorna har erbjudit extra stöd till eleverna i stor omfattning, både till elever som tidigare har haft särskilt stöd och till elever där behovet av stöd har uppkommit under pandemin. Stödet har enligt huvudmännen bland annat bestått av individuellt stöd av ordinarie lärare och/eller speciallärare/speci- alpedagog, läxhjälp, stödundervisning på plats eller digitalt och motiverande samtal.

Extra stöd till alla elever, både i den digitala och närundervisningen.

Minimerade distansundervisning så långt det var möjligt (t.ex. beslut om att ta in elever på rullande schema).

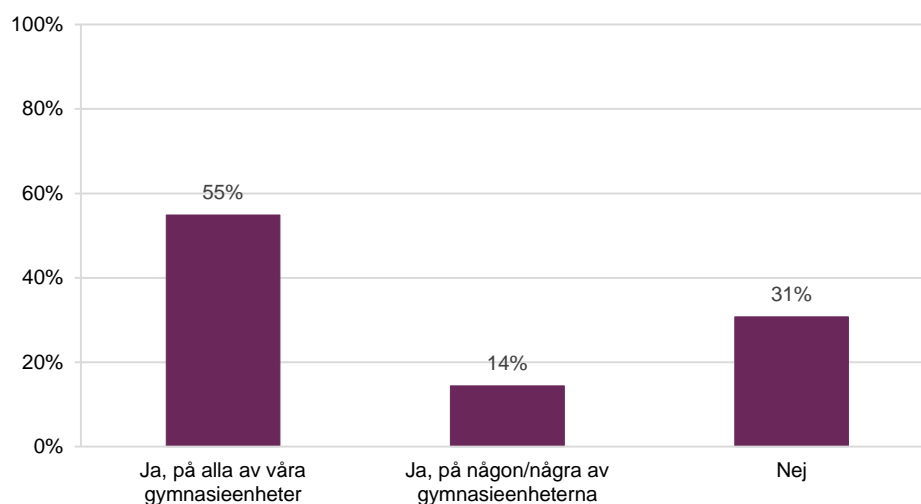
Det har varit vanligt förekommande att eleverna erbjudits lovskola under pandemin, både under sommarlovet och andra lov. Dessutom har många skolor också erbjudit eleverna extra undervisningstid, främst på eftermiddagar och kvällar men till viss del även på helger.

På vissa gymnasieenheter har man förstärkt personalen under pandemin. Främst har det gällt pedagogisk personal men också lärarassistenter och elevhälsopersonal. Elevhälsoteamen beskrivs ha arbetat mer aktivt för att fånga upp elever i behov av stöd och att eleverna har haft tillgång till elevhälsan både på distans och på plats. Det framkommer dessutom att man på vissa håll har utbildat pedagogerna i att undervisa digitalt, för att kunna stödja eleverna i distans- och fjärrundervisningen. En del av svaren beskriver hur rektorer, pedagoger och övrig personal arbetat intensivt med planering och organisering för att kunna anpassa undervisningen till de nya och skiftande förutsättningarna under pandemin. Det framgår också att vissa skolenheter genomfört mer frekventa uppföljningar av elevernas kunskapsutveckling på individnivå.

Planerade insatser mot kunskapstapp även under läsåret 2021/22

Det ovan beskrivna kunskapstappet för gymnasieskolans nuvarande elever – som huvudmännen alltså upplever trots de insatser som gjorts – för oss vidare till frågan om vilka insatser som genomförs eller planeras under innevarande läsåret. För de elever som är mitt uppe i sina gymnasieutbildningar handlar detta om möjligheten att komma i kapp med det som de eventuellt har missat. Vi har därför frågat om planerade insatser på huvudmannanivå under läsåret, och vilka insatser som planeras.

Diagram 14. Planerar ni som huvudman att genomföra några insatser på era gymnasieenheter under nuvarande läsåret (2021/22) för att motverka ett kunskapstapp?

n=195.

Ungefär en tredjedel av de svarande huvudmännen planerar inga insatser på huvudmannanivå för att motverka ett kunskapstapp. Det innebär förstås inte att insatser inte alls genomförs på skolnivå med beslut av rektor.

En insats som många uppger att de planerar att genomföra eller som de redan genomför handlar om någon form av stöd till i eleverna. För att identifiera vilka stödinsatser som behövs beskriver vissa av huvudmännen att skolorna arbetar med kartläggningar och löpande uppföljningar av elevernas resultat och behov. Så här uttrycks detta av en av huvudmännen:

Kartläggning över alla elevers behov av stöd och kunskapsutveckling, extra studiestöd under terminen, planering för extra undervisning för de elever som har behov av det. Gruppstärkande aktiviteter etc.

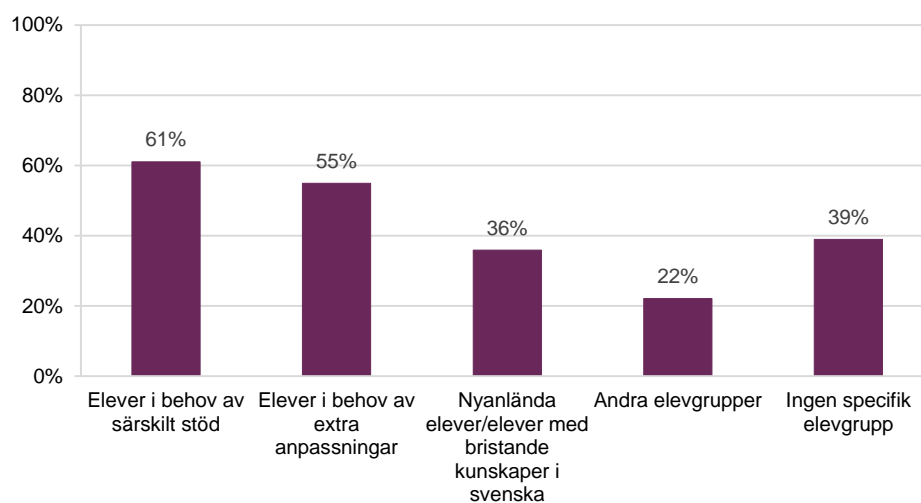
Även om vissa huvudmän har beskrivit att de ger extra stöd till eleverna utan att utveckla vad det omfattar, så visar den samlade bilden av svaren att stödet generellt omfattar vissa insatser. Det är vanligt förekommande att stöd ges i form av utökad undervisning eller läxhjälp i ämnen, kurser eller moment där behov har identifierats. Den utökade undervisningen ges inom eller utom schemalagd undervisningstid. Dessutom förekommer extra undervisning på kvällar och helger, men framför allt har många huvudmän svarat att de kommer att erbjuda lovskola på något eller flera lov under det kommande läsåret. En del skolor kommer enligt huvudmännen att förlänga kurser eller ge eleverna möjlighet att läsa om en kurs, på vissa håll erbjuds också fler provningstillfällen.

Enligt några av huvudmännen har eller ska det genomföras personalförstärningar, exempelvis av lärare och lärarassistenter. Det beskrivs också att man på en del skolor förstärker elevhälsans arbete dels vad gäller bemanningen, dels genom specialpedagogiska insatser och insatser för att främja den psykiska hälsan hos elever.

Prioritering av elever i behov av särskilt stöd och extra anpassningar

På följdfrågan om vilka elever som är prioriterade för insatserna för att motverka ett kunskapsstapp har huvudmännen kunnat välja flera olika svarsalternativ.

Diagram 15. Vilka elever är prioriterade för insatserna för att motverka ett kunskapsstapp?

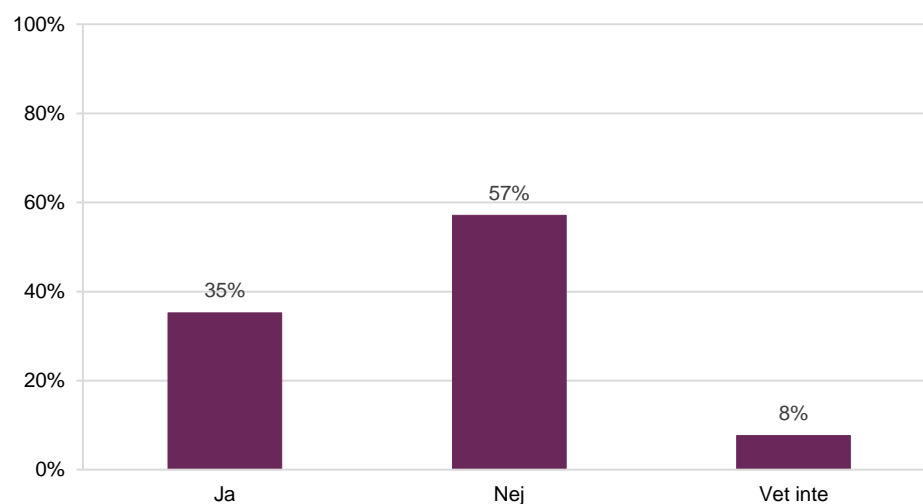
n=131 (av de 135 huvudmän som planerar att genomföra insatser). Flera svarsalternativ har kunnat anges.

De dominerande svaren är att det är elever i behov av särskilt stöd och extra anpassningar som är prioriterade. 39 procent av huvudmännen har angett att det inte är någon specifik elevgrupp som är prioriterad för insatserna. En knapp fjärdedel av de svarande huvudmännen har angett andra elevgrupper än de givna svarsalternativen. Dessa huvudmän har framför allt betonat att alla elever som har identifierade behov av insatser prioriteras oavsett vilken elevgrupp de tillhör. Men de nämner också elever som inte har nått kunskapskraven, och elever som har fått lägre betyg än förväntat, som prioriterade vad gäller insatser för att motverka ett kunskapstapp. Några av huvudmännen betonar också elever i avgångsklasser och elever på yrkesprogram som prioriterade grupper.

Insatser uttrycks vara en fråga om resurser

Kommer då insatserna som genomförs att vara tillräckliga för att förhindra ett kunskapstapp för de elever som gått en stor del av sin gymnasieutbildning under pandemin? Vi har frågat huvudmännen huruvida de bedömer att det finns begränsningar eller hinder för insatserna.

Diagram 16. Bedömer ni att det finns begränsningar eller hinder för insatser under nuvarande läsår (2021/22) för att motverka ett kunskapstapp?

n=196.

Majoriteten av huvudmännen uttrycker att de inte ser några begränsningar eller hinder för de insatser som genomförs. Det är naturligtvis positivt, men eftersom frågan har karaktären av bedömning av den egna verksamheten finns det möjligen inslag av överoptimism i dessa svar. Frågan kan också ha tolkats som att den handlar om insatsernas effekt – att motverka ett kunskapstapp – snarare än själva genomförandet. Några huvudmän har påpekat att frågan är svår att svara på då eventuella hinder är beroende av hur pandemin utvecklar sig.

Av kommentarerna i anslutning till frågan framgår att många av de huvudmän som har svarat ”ja” gör bedömningen att ekonomin är ett hinder vad det gäller att genomföra insatser för att motverka ett kunskapstapp. I vissa skolors budget finns

exempelvis inte utrymme att förstärka personalen för att möjliggöra det extra stöd som många elever behöver.

Fler elever i behov av stöd gör att behovet av lärare har ökat. Ett stort hinder är ekonomi för att anställa fler.

Dessutom framgår av svaren att det är svårt att få tag på behörig personal att rekrytera. Många lärares redan höga arbetsbelastning riskerar därför att bli än mer ansträngd. Det framgår också att tiden är en begränsande faktor vad gäller insatser. Det kan vara svårt att finna mer utrymme för lärarna att undervisa när dagarna redan är fullteknade och tufft för eleverna att komma i kapp i sådant som missats när ordinarie kurser samtidigt rullar på. Det nämns också som ett hinder att lärare nu stannar hemma en längre tid vid sjukdom än tidigare.

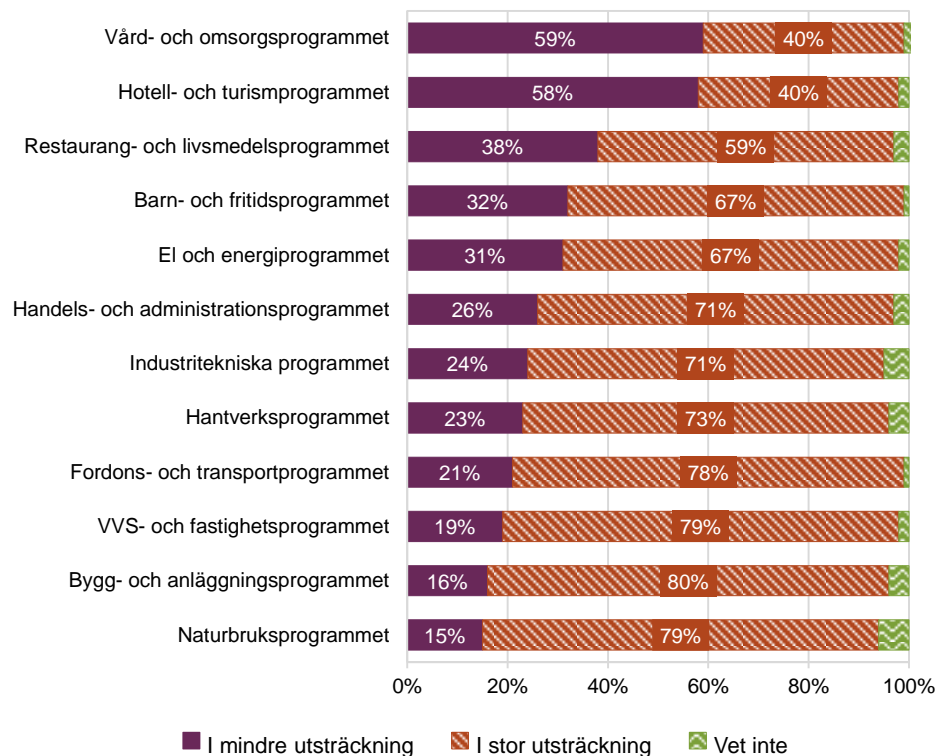
Arbetsplatsförlagt lärande på yrkesprogrammen

Som framgått av redovisningen om kunskapstapp ovan har huvudmännen ofta nämnt svårigheter med praktiska moment på i synnerhet yrkeskurser, samt svårigheter att genomföra arbetsplatsförlagt lärande (apl). I enkäten har vi ställt separata frågor om apl – på vilka program som huvudmännen bedömer att apl varit svårt att genomföra, samt på vilka program de ser eventuella hinder för apl även framöver.

Begränsningar i genomförandet av apl under pandemin

I diagrammet nedan visas huvudmännens svar på frågan i vilken utsträckning eleverna har kunnat genomföra apl under perioden från mars 2020 till och med vårterminen 2021. Svaren är en sammantagen bedömning per program för samtliga av huvudmannens skolor.

Diagram 17. I vilken utsträckning har eleverna på respektive yrkesprogram kunnat genomföra sin apl under pandemin (mars 2020-VT 2021)?

Diagrammet visar andelarna av antalet svarande huvudmän som har respektive yrkesprogram i sitt utbud: vård och omsorg: 104 huvudmän; hotell och turism: 45 huvudmän; restaurang och livsmedel: 71 huvudmän; barn och fritid: 105 huvudmän; el och energi: 106 huvudmän; handel och administration: 88 huvudmän; industriteknik: 86 huvudmän; hantverk: 44 huvudmän; fordon och transport: 96 huvudmän; VVS och fastighet: 47 huvudmän; bygg och anläggning: 101 huvudmän; naturbruk: 34 huvudmän.

För de flesta av yrkesprogrammen har minst en fjärdedel av de svarande huvudmännen angett att apl kunnat genomföras *i mindre utsträckning*. Vård- och omsorgsprogrammet är det program där högst andel av huvudmännen anger att apl har varit begränsat under pandemin. Också hotell- och turismprogrammet, som dock omfattar betydligt färre elever, har majoriteten av de svarande huvudmännen markerat som problematiskt. Beträffande ett av de största yrkesprogrammen – bygg- och anläggningsprogrammet – anger huvuddelen av huvudmännen att apl har kunnat genomföras *i stor utsträckning*.

Möjligheterna att genomföra apl kan variera mycket beroende på regionala förutsättningar i respektive branscher, vilket sannolikt också påverkar huvudmännens svar i den ena eller andra riktningen för respektive program. Av huvudmännens kommentarer i anslutning till frågorna om apl framgår att apl oftast kunnat hantearas på ett fungerande sätt under pandemin med olika alternativa lösningar, även om dessa lösningar inte alltid har kunnat likställas med arbetsplatsförlagt lärande.

APL har så långt som möjligt genomförts på arbetsplatser, när det inte varit möjligt har motsvarande utbildning erbjudits på skolan (intern APL).

Bättre förutsättningar för apl under läsåret 2021/22

I den intervjustudie som Skolverket genomförde våren 2021 uttryckte en del huvudmän farhågor om att pandemins situation skulle kunna få negativ påverkan på möjligheterna att genomföra apl även framöver. Detta kopplat dels till uppskjuten apl under pandemin, dels till att en del upparbetade nätverk med arbetsgivare skulle kunna komma att försvagas.³⁴ I enkäten har vi frågat om huvudmännen bedömer att det nu läsåret 2021/22 kommer att finnas svårigheter för eleverna att genomföra sin apl på något/några av programmen. På denna fråga har 18 procent av huvudmännen svarat ja och 82 procent nej, vilket innebär 29 respektive 131 av de 160 huvudmän som har yrkesprogram i sitt utbud.

Vissa av huvudmännen nämner det ackumulerade antalet apl-elever på de program där apl har behövt skjutas upp under pandemin som en försvårande omständighet under det nuvarande läsåret. Huvuddelen av huvudmännen beskriver dock situationen som hanterbar, även om alltså 29 huvudmän ser en fortsatt problematik med apl. Dessa skillnader i svaren beror sannolikt på olika regionala förutsättningar bland huvudmännen.

De huvudmän som svarat ja på frågan, som alltså ser svårigheter med elevernas apl under läsåret 2021/22, har fått en följdfråga om vilka program dessa svårigheter gäller. Det program där flest huvudmän ser en risk för fortsatta svårigheter för apl är vård- och omsorgsprogrammet. Detta då det finns restriktioner inom vården som kan förhindra mottagandet av apl-elever.

I övrigt är det inga program som huvudmännen nämner mer frekvent än andra när det gäller fortsatta svårigheter med apl. Huvudmännens kommentarer gäller att de aktuella svårigheterna är koncentrerade till branscher dominerade av småföretag. I svaren nämner flera huvudmän att mindre företag inom branscher kopplade till el och energi, fordon och transport, VVS och fastighet samt bygg och anläggning har varit mindre benägna att ta emot apl-elever under pandemin, då dessa företag drabbas mycket hårt om någon insjuknar. Flera huvudmän nämner att dessa svårigheter fortfarande är aktuella och att en del av de mindre företagen nu har börjat ställa krav på att eleverna är vaccinerade.

Branscher kopplade till besöksnäringen har haft svårt att ta emot elever under pandemin, på grund av nedgången i dessa branscher. Beträffande restaurang- och livsmedelsprogrammet respektive hotell- och turismprogrammet är det dock bara någon enstaka huvudman som uttrycker oro för apl framöver.

Lärlingsutbildningen har inte beskrivits som mer problematisk

Lärlingsutbildningen skulle kunna förväntas vara än mer sårbar vad gäller genomförandet av apl, eftersom lärlingseleverna ska ha hälften av sin utbildning förlagd till arbetsplatser. Emellertid har inte apl inom just lärlingsutbildningen lyfts som särskilt problematisk att genomföra under pandemin. Detsamma har Skolverket

³⁴ Skolverket (2021a).

konstaterat i den särskilda undersökning av lärlingsutbildningen som publicerades i maj 2021³⁵.

I enkäten har vi ställt en öppen fråga om lärlingsutbildningen – om huvudmännen genomfört förändringar eller anpassningar relaterade till lärlingsutbildningen av orsaker som har med pandemin att göra. Endast fem av de 104 huvudmän (som har lärlingsutbildning) som har svarat ja på frågan har svarat att de genomfört förändringar av lärlingsutbildningen på grund av pandemin. Dessa få svar gäller att vissa praktiska yrkesmoment har behövt förläggas till skolan, samt att man flyttat perioder för apl för att möta önskemål från arbetsplatserna.

³⁵ Skolverket (2021e).

5. Elevernas mående och elevhälsan

I flera sammanhang har det tidigare uppmärksammats att eleverna i gymnasieskolan har haft en utmanande period under pandemin.³⁶ Det har rapporterats att elevers mående under pandemin har till stora delar hängt samman med de anorlunda villkoren för skolarbetet och interaktionen med kamrater och lärare i skolan, men det kan också ha påverkats av övriga inskränkningar i elevernas fritid och sociala liv. Vi har sökt svar på vad detta har inneburit för arbetet inom elevhälsan, och om vilka eventuella beslut om riktlinjer och insatser som tagits på huvudmannanivå för att anpassa eller förstärka elevhälsoarbetet.

Elevhälsoarbetet under pandemin

I enkäten har vi ställt frågan om huvudmännen genomfört några insatser på huvudmannanivå under pandemin (mars 2020 – vårterminen 2021), för att anpassa eller förstärka elevhälsoarbetet på gymnasieenheterna. På denna fråga har majoriteten av huvudmännen (56 procent) svarat att de genomfört insatser.³⁷ Av huvudmännens kommentarer framgår att det oftast gällt övergripande insatser för att anpassa arbetet i skolan till den rådande situationen. Det har främst inneburit att huvudmännen tagit fram riktlinjer för elevhälsoarbete på distans, för att göra elevhälsan tillgänglig för eleverna när de har studerat hemifrån. Men det har även tagits fram riktlinjer för elevhälsoarbetet i skolan, exempelvis tillvägagångssättet vid fysiska elevbesök. Personalsammansättningen har i vissa fall utökats eller förändrats under pandemin, ett par huvudmän lyfter att elevhälsan har förstärkts med ny personal eller att fler personalgrupper på skolenheten engagerats i elevhälsoarbetet. Några få av huvudmännen beskriver att elevhälsan har fått riktlinjer för en ökad samverkan med övrig personal på skolenheterna, ibland som en länk mellan elever och den övriga personalen. Det har också förekommit att huvudmannen har stöttat skolverksamheten genom beredskap för personalfrånvaro, omfördelning och ökning av resurser samt kompetensutveckling.

För att göra elevhälsan tillgänglig för elever på distans fick arbetssätt förändras och tillgängligheten även bli digital. Elevhälsan fick även riktlinjer i den uppsökande verksamheten på ett annat sätt än tidigare. Eftersom den naturliga kontakten med eleverna begränsades. Det var svårare för elevhälsan att spontant fånga upp elever som man normalt gör då eleverna befinner sig i skolans lokaler.

Att anpassa elevhälsan för ett mer uppsökande arbetssätt gentemot elever på skolorna har varit en vanlig insats på huvudmannanivå. Utifrån kommentarerna så verkar det uppsökande arbetet ofta ha varit riktat till eleverna generellt och syftet beskrivs ha varit att identifiera vilka elever som har varit i behov av stöd på något

³⁶ Se avsnittet Tidigare studier.

³⁷ På en anslutande fråga i enkäten svarade en motsvarande majoritet av huvudmännen att de som huvudman någon gång under samma period har tagit fram *riktlinjer* för hur elevhälsan ska anpassa sitt arbete i gymnasieskolan. Andelarna som svarade ”ja” respektive ”nej” på den frågan är desamma som på frågan ovan. Därför redovisar vi endast svaren på frågan om *insatser* på huvudmannanivå i diagrammet ovan. Löpande i texten redovisas fritextsvar på båda enkätfrågorna tillsammans.

sätt. Några huvudmän har förtydligt att det handlat om behov av stöd av anledningar som har med mående, social kontakt och studier att göra.

Ett mindre antal huvudmän har beskrivit ett uppsökande arbete som främst har varit riktat mot specifika elevgrupper. Dessa huvudmän har i några fall konkretiserat att kontakten har varit beroende på elevernas stödbehov. Ibland har stödbehovet varit känt redan innan, ibland har det uppstått av anledningar som haft med pandemin att göra. Några exempel på anledningar för elevhälsan att ta kontakt som nämns bland kommentarerna är svårigheter med distansundervisning, problematisk frånvaro, försämrat mående på grund av distansundervisning eller psykisk ohälsa.

Huvudmän har enligt svaren generellt arbetat mycket med stödsatser under pandemin. I vissa fall i syfte att främja det psykiska måendet hos eleverna, i andra fall för att ge pedagogiskt eller socialt stöd. I flera av svaren beskriver huvudmännen att elevhälsan har haft en tätare kontakt med eleverna genom samtal och uppföljningar. Det är vanligt förekommande bland huvudmännens beskrivningar att elevhälsans verksamhet har fortsatt på plats i skolan, men många huvudmän beskriver att elevhälsan har arbetat på nya sätt för att bemöta elever i behov av stöd. Det har i huvudsak varit genom digitala kanaler, men även genom telefonsamtal och i ett par fall genom promenader med elevhälsans personal.

Ett antal av huvudmännen uppger som en insats för elevhälsoarbetet att de vid ett eller flera tillfällen kartlagt elevernas mående under pandemin, några av dem uttryckligen för att undersöka stödbehoven. Bland kommentarerna nämns inga resultat av dessa kartläggningar. Skolverket kommer att följa upp frågor om elevernas faktiska mående och behov i kommande redovisningar.

Elevhälsoarbetet läsåret 2021/22

Elevhälsan inom gymnasieskolan

Information om aktuella insatser inom elevhälsan bidrar till kunskapen om elevernas behov i efterdyningarna av den speciella period som varit. Frågan som vi ställt till huvudmännen gäller beslut om insatser nuvarande läsår för att anpassa eller förstärka elevhälsoarbetet. Majoriteten av huvudmännen (62 procent) har svarat nej på frågan. Detta kan bero på att behoven minskat av sådana beslut på huvudmannanivå. Det kan också bero på att redan beslutade insatser fortgår. Som en av huvudmännen uttrycker det:

Vi fortsätter med det framgångsupplägg som växte fram under pandemin.

Det är 75 huvudmän som har svarat ja på frågan om huvudmannabeslut för aktuella insatser. Utifrån dessa huvudmäns kommentarer märks bland en dominans av insatser för att utöka eller fortbilda elevhälsopersonalen. I dessa svar framgår ett behov av att förstärka personalstyrkan inom elevhälsan. De nya behov som beskrivs rör främst kompetens inom specialpedagogik respektive psykisk ohälsa.

Bland kompetenser som behöver utökas nämns främst kuratorer, psykologer och vägledare.

Flera av huvudmännen som svarat ja beskriver också mer generella organisatoriska insatser för att förstärka elevhälsoarbetet under läsåret 2021/22. Exempel på sådana insatser är att öka budgeten för elevhälsan, genomföra verksamhetsförändringar för att kunna fördela personalresurser utifrån behov, implementera nya modeller för elevhälsomöten, införa nya metoder för uppföljning av elever för att upptäcka stödbehov och att stärka kopplingen till skolpsykologen.

Elevhälsan inom gymnasiesärskolan

101 av de tillfrågade huvudmännen har elever i gymnasiesärskolan under sitt huvudmannaskap och till dem ställdes frågor om elevhälsan inom gymnasiesärskolan. 83 procent av dessa huvudmän angav att riktlinjer på huvudmannanivå för elevhälsans arbete är gemensamma för gymnasieskole- respektive för gymnasiesärskolan. Endast ett fåtal av huvudmännen har uppgett att elevhälsan inom gymnasiesärskolan omfattas av andra riktlinjer än de som gäller för gymnasieskolan, och de flesta utan att specificera riktlinjerna närmare.

Eftersom gymnasiesärskoleelever inte har omfattats av fjärr- och distansundervisningen, som också flera av huvudmännen i den här studien har poängterat, har det i gymnasiesärskolan varit mer möjligt att arbeta enligt ordinarie modeller inom elevhälsan. De resultat vi samlat in ger inga indikationer om att detta arbete fungerat annorlunda under pandemin. En fjärdedel av huvudmännen har svarat att de genomfört särskilda insatser för att anpassa eller förstärka gymnasiesärskolans elevhälsa under pandemin, och knappt en femtedel har beslutat om fortsatta insatser under läsåret 2021/22. Utifrån svaren är dessa insatser i regel desamma som för gymnasieskolan. Mot bakgrund av dessa resultat kan inga generella slutsatser dras om att pandemin har inneburit ett ökat behov av särskilda insatser för eleverna i gymnasiesärskolan.

6. Fördjupning om konsekvenser under och efter pandemin

I enkäten till huvudmännen har det funnits utrymme att lägga till information utifrån erfarenheterna av pandemin, inklusive utrymme för huvudmännen att utveckla sina svar på specifika frågor i öppna kommentarsfält. Syftet har varit att ge huvudmännen möjlighet att utveckla beskrivningarna om villkoren under pandemin samt om den delvis förändrade situation som gymnasieskolan nu står inför.

I detta kapitel redovisas dessa inspel från gymnasieskolans huvudmän. Dessutom redovisas de kommunala huvudmännens beskrivningar av förändringar i omfattningen av det kommunala aktivitetsansvaret.

Huvudmännens erfarenheter av pandemin

Kvaliteten anses ha påverkats

I många av huvudmännens beskrivningar av perioderna med fjärr- och distansundervisning uttrycks att undervisningen visserligen har fungerat, men att kvaliteten inte varit lika hög som i ordinarie närundervisning. Svaren beskriver också skillnaderna mellan elever, där många av olika skäl haft svårare än andra att tillgodogöra sig utbildningen. Som särskilt svårt i det praktiska genomförandet framhålls hybridundervisning – när en del elever är i skolsalen och andra är med på distans – samt strävanden att göra anpassningar till en mångfald av olika behov och förutsättningar hos eleverna.

Ett komplement till dominansen av problemfokuserade svar kring fjärr- och distansundervisningen är att ett antal huvudmän lyfter att den har fungerat bra. I dessa svar uttrycks en vilja att tillvara de positiva erfarenheterna av de arbetssätt som använts under pandemin. Två exempel:

Bra om fjärr- och distansundervisning ses som alternativ och som går att använda vid behov. Närundervisning är enligt vår bedömning nästan alltid det bästa men man borde luckra upp möjligheterna kring alternativ.

Viktigt att ta lärdom av de fördelar som finns med fjärr- och distansundervisning när vi går tillbaka till närundervisning.

Flera av huvudmännen betonar positiva erfarenheter...

Det är tydligt att huvudmännen haft mycket olika förutsättningar att hantera de krav som ställts på gymnasieskolan under pandemin. De flesta av de huvudmän som utvecklat sina betraktelser och kommentarer lyfter fram positiva aspekter som situationen under pandemin har lett fram till. Mest förekommande nämns en stor ökning av den digitala kompetensen i skolorna. Det nämns också att många av de arbetssätt som används under pandemin med fördel kan användas även

framöver, i vissa delar av verksamheterna och för vissa ändamål. Konkret nämns fördelar med såväl digitala möten som digital undervisning.

De positiva kommentarerna är givetvis vanligare bland huvudmän som haft bättre förutsättningar att hantera situationen, men även flera av de övriga huvudmännen betonar att pandemin har varit en utvecklande period. Här märks i synnerhet beskrivningar av hur undervisningen på distans har skapat möjligheter och verktyg för att anpassa utbildningar efter olika behov.

Det nämns också fördelar genom att lärarna har behövt utveckla och i vissa fall ompröva sin pedagogik, att nya lösningar har utvecklats i en kreativ anda och lärarna har gjort stora insatser i en krävande situation.

Exempel på kommentarer i dessa riktningar ges i följande citat.

Flera delar av det förändrade arbetssättet som varit följden av fjärrundervisningen kan framöver utgöra viktiga lärdomar för att utveckla den ordinarie närundervisningen.

Den digitala kompetensen har blivit en naturlig del av undervisningen.

Vi har blivit mer digitala än tidigare eftersom det var tvingande att hitta fungerande former för en undervisning på distans. Vi behöver hålla i den utvecklingen så att den leder till en progression och förbättring i de fall vi hamnar i liknande situationer längre fram.

Andra tider har krävt andra arbetssätt, vissa har kasserats men många har funnits vara framgångsrika. Skolverket bör vara öppna för att skolor ska kunna dra nytta av positiva och framgångsrika arbetssätt som uppstått under pandemin.

Lärare har behövt tänka i andra banor hur olika examinationsformer skall göras och hur de kan mäta olika kunskapskrav på andra sätt än bara prov, vi har fått mer varierad undervisning.

I några av kommentarerna betonas också att det funnits behov av att anpassa gymnasieskolans verksamheter mer enligt den tekniska utvecklingen i samhället. Citaten nedan illustrerar den synvinkeln.

Dessa elever kommer att leva i ett samhälle där de som medborgare förväntas ha ett hybridperspektiv på allt fler områden.

Skolan är väldigt traditionsbunden och det tar lång tid att utveckla och anpassa till den verklighet som råder i övriga samhället. Det är naturligt att det finns motstånd mot förändring. Vi tror att skolan behövde skakas om och vi ser att pandemin har tvingat fram många förändringar som är positiva för framtiden och som kommer bli det nya normalläget.

Vi hoppas att Skolverket framöver också är intresserade av de positiva effekter som finns av distansundervisning på riktigt och hur den räddat elevernas studier och möjlighet till att fungera som medborgare.

...men också att situationen har varit problematisk

Att pandemin på det stora hela varit positiv är det sannolikt ingen av huvudmännen som vill göra gällande. Det ska dessutom poängteras att även om majoriteten av de öppna kommentarerna har skrivits av huvudmän som uttryckt positiva erfarenheter så är dessa beskrivningar inte nödvändigtvis representativa även för huvudmän som inte lämnat några kommentarer.

Bland kommentarerna finns det även en viss andel av huvudmännen som uttrycker sig mer negativa termer. Den mest förekommande av dessa kommentarer är att undervisningen på distans har varit ett sämre alternativ än ordinarie närundervisning för de allra flesta av eleverna och för vissa elever i synnerhet. Detta är också en slutsats från många av de tidigare studier som berört undervisningen på distans under pandemin.

En medvetenhet om fördelarna med närundervisning har under pandemin präglat planeringen och under perioder då det har varit möjligt har undervisningen bedrivits så att skolans årskurser växelvis fått komma in och ha närundervisning.

Bland de mer problematiserande kommentarerna tar också en del av huvudmännen upp resursfrågor. Kostnaderna för kompensatoriska åtgärder är svåra att hantera i synnerhet för de mindre huvudmännen.

Pandemin och allt den har medfört, har bidragit till ökade undervisnings- och elevstödkostnader för skolan, vilka vi nu kämpar med för att skolan ska kunna fortsätta existera.

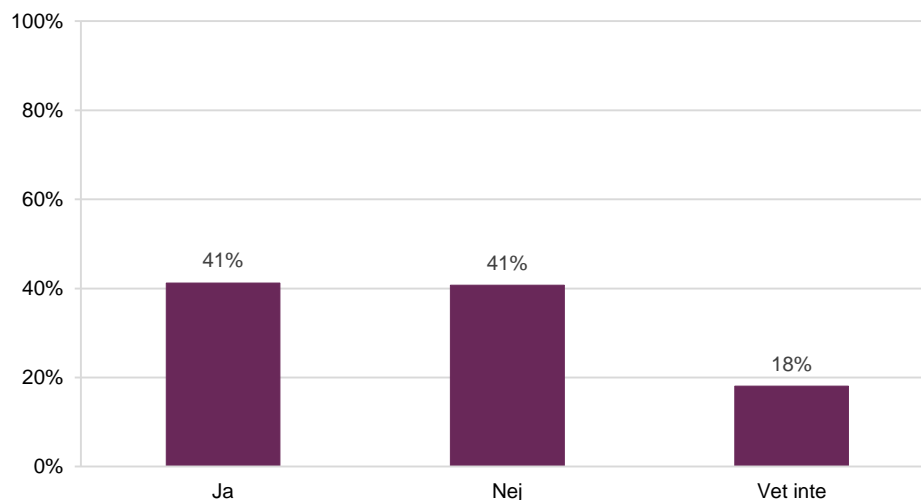
Det betonas också att gymnasieskolan har ett brett uppdrag som inte enbart handlar om att förmedla kunskaper:

Gymnasieskolans hela utbildningsuppdrag (kunskapsuppdraget, hälsofrämjande och förebyggande uppdrag, arbetet mot diskriminering och kränkande behandling, demokratiuppdraget, fostrande uppdrag) kan inte uppfyllas genom fjärr- och distansundervisning.

Behov av stöd från den nationella nivån

Perioden för pandemin har ställt stora krav på gymnasieskolans huvudmän. Att det har varit en mycket utmanande och resurskrävande period har bekräftats av huvudmännen i den här studien liksom i tidigare undersökningar. Samtidigt har visats att situationen nu är sådan att det finns behov av ytterligare åtgärder för att motverka kunskapsstapp för eleverna. Mot denna bakgrund redovisar vi nedan hur huvudmännen betraktar behovet av stöd eller åtgärder från den nationella nivån insatser för att motverka ett kunskapsstapp.

Diagram 18. Ser ni behov av stöd eller åtgärder från den nationella nivån (riksdag, regering och myndigheter) inom något område för att motverka ett kunskapstapp för elever i gymnasieskolan?

n=194.

Av de huvudmän som svarat att de ser behov av stöd eller åtgärder från den nationella nivån uttrycker de flesta ett behov av ekonomiska resurser. Majoriteten efterlyser riktade statsbidrag för specificerade ändamål. Bland dessa nämns personalförstärkningar, elevhälsan och elever med behov av särskilt stöd, samt resurser för att ytterligare utveckla de digitala verktygen. Några nämner också behov av stöd för likvärdig bedömning och betygssättning, central rättning och digitalisering av nationella prov.

Många av huvudmännen framhåller att de ser behov av författningsstöd att bedriva alternativa undervisningsformer i form av fjärr- och distansundervisning, för att möjliggöra komplettering av närundervisning för vissa elevgrupper.

Samtidigt är det några av huvudmännen som snarare uttrycker en önskan om mindre statlig intervention. Till dessa huvudmän hör de som enligt ovan vill se ett mer tillåtande regelverk för att möjliggöra anpassningar, exempelvis för alternativa undervisningsformer där behov finns.

Det kommunala aktivitetsansvaret

I rapportens tidigare kapitel har vi redovisat beskrivningar av huvudmännen om att vissa elevgrupper, och i synnerhet på vissa utbildningar, har haft det besvärligt under pandemin. Även om beskrivningarna gör gällande att situationen har varit utmanande för alla elever så är vissa elever mer sårbara än andra. Om pandemin har inneburit att fler gymnasieelever än normalt lämnat sina utbildningar utan att de har någon annan sysselsättning så bör det ha skett en ökning av ungdomar som är föremål för det kommunala aktivitetsansvaret för ungdomar, vilket brukar förkortas KAA (se faktaruta).

Det kommunala aktivitetsansvaret

Genom det **kommunala aktivitetsansvaret (KAA)** är kommunerna skyldiga att uppmärksamma och erbjuda insatser till ungdomar under 20 år som inte studerar i gymnasieskolan eller genomför någon motsvarande utbildning.

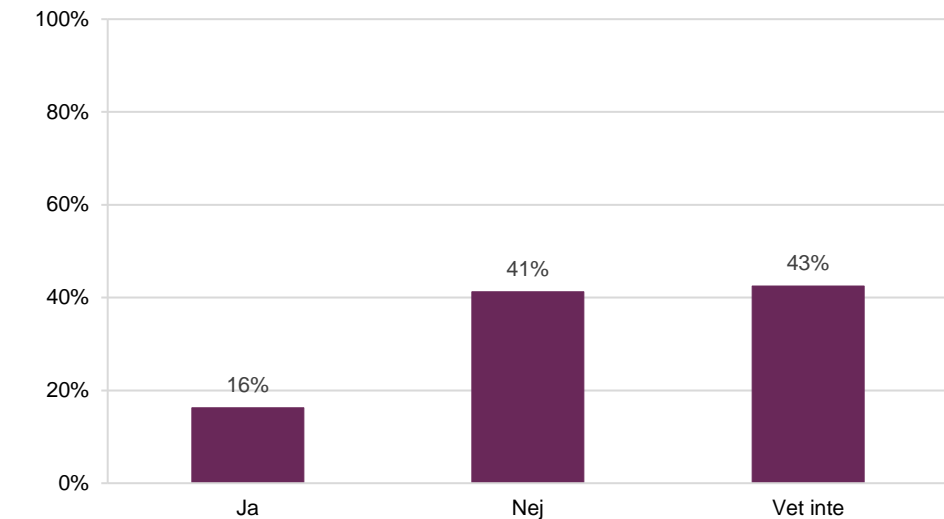
Hemkommunen ska löpande hålla sig informerad om hur de ungdomar i kommunen som tillhör målgruppen för aktivitetsansvaret är sysselsatta. Kommunen ska erbjuda ungdomarna lämpliga individuella åtgärder. I första hand ska åtgärderna syfta till att ungdomarna börjar på eller återupptar en utbildning, i andra hand att de får en annan sysselsättning som exempelvis arbete. Aktivitetsansvaret gäller året runt och får inte begränsas till skolverminerna eller liknande. Kommunen ska föra ett register över de ungdomar som omfattas och insatserna måste dokumenteras på ett lämpligt sätt.

Källor: 29 kapitlet 9 § skollagen och Skolverkets allmänna råd (SKOLFS 2015:62) om kommunernas aktivitetsansvar för ungdomar, med kommentarer sid. 13 och 29–30.

Huvudmännen ser ingen noterbar förändring i det kommunala aktivitetsansvaret

I enkäten har vi undersökt förändringen inom det kommunala aktivitetsansvaret i en fråga till de kommunala huvudmännen. Detta redovisas nedan. Det ska poängteras att förändringar av antalet ungdomar i KAA inte nödvändigtvis har ett samband med pandemin.

Diagram 19. Ser ni som huvudman en ökning av antalet ungdomar i det kommunala aktivitetsansvaret?

n=160.

Av de 160 kommunala huvudmännen i studien är det 26, motsvarande 16 procent, som har sett en ökning av antalet ungdomar i det kommunala aktivitetsansvaret. I kommentarsfältet i anslutning till frågan har ett antal av dem förtydligat att det

bara rör sig om en viss ökning. Som förklaring till ökningen nämns dels att det är fler elever inte har lyckats få sin gymnasieexamen och att fler elever har upptäckts som inte går i skolan.

41 procent av huvudmännen svarar att de inte har sett en ökning av antalet ungdomar i KAA. Två av dem har förtydligat att antalet i stort sett är oförändrat från tidigare år, en av dem att det har skett en minskning.

Resten av de kommunala huvudmännen svarar att de inte vet om det har skett en ökning av antalet ungdomar i KAA. Ett antal av dessa huvudmän förtydligar att det är för tidigt att svara på eller att de inte ser några stora förändringar i den statistik som finns tillgänglig.

Att en viss andel av huvudmännen ser en ökning av antalet ungdomar i KAA ska bedömas i relation till förändringen av elevkullarnas storlek, som under aktuella tiden för pandemin är uppåtgående. Mot bakgrund av det, samt att förändringen beskrivs som begränsad och svårtolkad, är slutsatsen att pandemin åtminstone inte hittills fått några märkbara konsekvenser i termer av problematiskt minskad sysselsättning för ungdomar.

7. Slutsatser

De stora dragen i resultaten från tidigare studier bekräftas

Resultaten i enkätundersökningen till huvudmän om covid-19-pandemins konsekvenser i gymnasieskolan bekräftar mycket av det som framkommit i de tidigare studier som genomförts av Skolverket och andra aktörer.³⁸ Det innebär att de sammantagna resultaten av studierna får en förstärkt giltighet, även om de enskilda studierna ofta har genomförts med metodmässiga begränsningar av olika slag.

Utifrån det som vi redovisat i rapporten är det speciellt några aspekter som har beskrivits också i tidigare sammanhang. Den fjärr- och distansundervisning som under perioder omfattat den stora majoriteten av gymnasieleverna har fått konsekvenser både vad gäller undervisningens kvalitet och lärarnas arbete med bedömning och betygsättning. En del av undervisningen under pandemin har varit svårt att genomföra, i synnerhet de praktiska momenten. Den genomförda undervisningen har passat vissa elever sämre, de som av olika anledningar haft svårt att tillgodogöra sig undervisning på distans. Men eftersom få elever har gynnats av undervisningen på distans är konsekvenserna giltiga för alla elever, om än i varierande grad.

Detta är alltså beskrivningar som bekräftar slutsatserna från tidigare genomförda studier. Men resultaten i den här studien ger också en mer fördjupad bild utifrån huvudmännens enkätsvar, som visar angelägenheten i konsekvenserna för gymnasieskolan och dess avnämare. Det är i synnerhet några konsekvenser av pandemin som vi ser anledning att särskilt uppmärksamma.

Ett kunskapstapp bland avgångselever som kan få konsekvenser efter gymnasieskolan

En majoritet av huvudmännen bedömer att det i viss utsträckning blivit ett kunskapstapp för avgångseleverna våren 2021. Ett mycket begränsat antal huvudmän anger att det i *stor* utsträckning uppstått ett kunskapstapp. Kunskapstappet kan, beroende på hur omfattande det visar sig vara, komma att få en påverkan i elevernas fortsatta verksamhet i högre utbildning och i arbetslivet.

Resultaten antyder att kunskapstappet är brett spritt bland olika kategorier av avgångselever, även om det beskrivs vara som mest tydligt för elever som haft svårigheter att klara av distansstudier. Konkret är det främst undervisningen i ämnen med praktiska moment, samt apl inom vissa av yrkesprogrammen, som enligt huvudmännen har varit problematisk att genomföra. Men det gäller också generellt

³⁸ Se avsnittet "Tidigare studier" i rapportens inledning.

undervisningen inom vissa av de gymnasiegemensamma ämnena och i synnerhet matematik.

Betygen är satta med lägre tillförlitlighet än normalt

I rapporten har vi redovisat att majoriteten av huvudmännen anser att situationen under pandemin har påverkat förutsättningarna för lärarna att bedöma elevernas kunskaper. Vi har också redovisat att det i hög grad har funnits utrymme för skolorna själva att hantera beslut om hur bedömningarna ska gå till.

Skolverkets betygsstatistik visar inga försämringar i de betyg som sattes under pandemin, vårterminerna 2020 respektive 2021. Statistiken visar tvärtom att betygen generellt har förbättrats.³⁹ Men eftersom förutsättningarna för bedömningarna har varit annorlunda är den viktiga frågan om betygen på ett korrekt sätt återspeglar elevernas kunskaper. Kopplat till det ovan nämnda kunskapstappet för avgångseleverna, och det faktum att betygen för den aktuella elevkullen inte visat någon nedgång, indikerar detta sammantaget ett glapp mellan betyg och kunskaper på nationell nivå. Hur stort detta eventuella glapp är och vilka konsekvenser det kan komma att få är ämnen att följa i vidare utredning.⁴⁰

Utifrån resultaten finns dessutom indikationer på att likvärdigheten mellan gymnasieskolor i bedömning och betygsättning kan ha påverkats negativt av förutsättningarna under pandemin. Detta eftersom de flesta av de separata skolorna, även under samma huvudman, själva har fattat beslut om sina lösningar för att bedöma elevernas kunskaper under perioderna med fjärr- och distansundervisning och inställda nationella prov. Bara en av fem huvudmän i studien uppger att de har beslutat om riktlinjer för hur skolorna ska arbeta med betyg och bedömning i den annorlunda situation som pandemin inneburit.

En avsaknad av riktlinjer på huvudmannanivå skulle dock också kunna tolkas som att de bedömningsstöd som tagits fram centralt av Skolverket bedömts vara ändamålsenliga och tillräckliga. Detta och graden av samstämmighet när det gäller hur skolorna har arbetat med betyg och bedömning under pandemin kommer vi ha möjlighet att undersöka i Skolverkets kommande studier riktade till rektorer och lärare.

Ett kunskapstapp bland nuvarande elever som behöver kompenseras inom gymnasieskolan

Ytterligare ett resultat som hör samman med det ovan nämnda är att en stor majoritet av huvudmännen ser ett kunskapstapp bland de elever som ännu går kvar i gymnasieskolan. Detta är alltså ett kunskapstapp som behöver kompenseras för att

³⁹ Betyg och studieresultat i gymnasieskolan 2021. Diarienummer 2021:1325

⁴⁰ För ytterligare diskussion kring detta, se huvudrapporten, kapitel 6, i Skolverkets uppdrag att kartlägga konsekvenserna av covid-19-pandemin för skolväsendet (delrapportering 4).

förhindra att ytterligare elevkullar lämnar gymnasieskolan med otillräckliga kunskaper.

Det är nära tre av fyra huvudmän som gör bedömningen att det i *viss* utsträckning finns ett kunskapstapp hos eleverna som läsåret 2021/22 går i år 2 och 3. En begränsad andel av dem anger att kunskapstappet finns i *stor* utsträckning.

Beträffande eleverna i år 1 svarar en tredjedel av huvudmännen att de inte vet om det finns ett kunskapstapp, och en ytterligare en tredjedel att det inte finns ett kunskapstapp bland de eleverna. Huvudmännen har sannolikt inte hunnit bilda sig en uppfattning om de nya elevernas kunskapsläge vid tiden för undersökningen, i samma utsträckning som för eleverna i år 2 och 3. Motsvarande fråga har ställts i enkäten till grundskolan som redovisas i en separat rapport inom Skolverkets uppdrag.⁴¹ Där gjorde ungefär hälften av huvudmännen för grundskolan bedömningen att det i *viss* utsträckning finns ett kunskapstapp hos eleverna som våren 2021 gick ut årskurs 9 – det vill säga de elever som hösten 2021 är förstaårselever i gymnasieskolan. Detta indikerar alltså att det också bland eleverna i år 1 kan finnas behov av kompensationer inom gymnasieskolan.

Kunskapstappet i de pågående utbildningarna beskrivs främst gälla utbildningar med praktiska moment och i synnerhet yrkesprogrammen. Men samtidigt är det drygt hälften av huvudmännen som anger att kunskapstappet finns i samtliga eller i stort sett samtliga utbildningar. I svaren om kunskapstapp nämns mest frekvent matematikämnet, men också övriga gymnasiegemensamma ämnen som finns på alla program. Många nämner också naturorienterade ämnen med laborativa inslag – i synnerhet fysik och kemi. Dessutom bedöms det finnas ett kunskapstapp i idrott och hälsa samt musik och bild, ämnen som i hög grad har praktiska inslag.

Flera av huvudmännen lyfter i svaren om kunskapstapp att det också handlar om uppskjutna kurser och moment. I synnerhet är det *viss* apl som inte har kunnat genomföras som planerat under pandemin och som nu behöver tas igen. Särskilt beskrivs detta gälla program där apl i hög grad är knutet till branscher dominerade av småföretag, samt vård- och omsorgsprogrammet där det i uppges finnas störst kvarvarande svårigheter med apl för eleverna.

Kunskapstappet kräver insatser

Den övervägande majoriteten av huvudmännen har initierat och genomfört insatser under pandemin för att motverka ett kunskapstapp. Till dessa insatser har hört satsningar på att erbjuda närundervisning till vissa elevgrupper eller vissa elever, extra stöd under pandemin till elever med behov, samt erbjudande av lovskola. Som insatser som genomförts för att motverka kunskapstapp under pandemin nämns också personalförstärkningar. En del av svaren beskriver hur rektorer, pedagoger och övrig personal arbetat intensivt med planering och organisering för att kunna anpassa undervisningen till de nya och skiftande förutsättningarna under

⁴¹ Skolverket (2021)

pandemin. Det framgår också att vissa skolenheter genomfört mer frekventa uppföljningar av elevernas kunskapsutveckling på individnivå.

Eftersom så många av huvudmännen beskriver ett kunskapstapp för eleverna i de pågående utbildningarna krävs det fortgående insatser för att kompensera för det. En majoritet av huvudmännen anger också att insatser mot kunskapstapp genomförs eller planeras att genomföras under innevarande läsår. Det handlar till stor del om att redan initierade insatser fortsätter, även om besluten och verkställigheten tydligare övergått till skolenivån. Det beskrivs att det pågår kartläggningar och löpande uppföljningar av elevernas resultat och behov för att insatserna ska sättas in där de behövs. Det nämns också planerade personalförstärkningar av lärare, lärarassistenter och personal inom elevhälsan.

Vilka hinder eller begränsningar ser då huvudmännen för att skolorna ska kunna genomföra de viktiga insatserna för att förhindra kunskapstapp för eleverna? Bland den tredjedel av huvudmännen som upplever att det finns hinder lyfts framför allt att det är en fråga om resurser. På vissa håll saknas budgetutrymme för att förstärka personalen så att det är möjligt att ge det extra stöd som många elever behöver. Det handlar också om att tiden är en begränsad resurs, och att extra insatser är svåra att inrymma i schemalaggningen även om personalen skulle dimensioneras upp.

Annorlunda behov av elevhälsans insatser under pandemin

Majoriteten av huvudmännen har svarat att de genomfört insatser för att anpassa eller förstärka elevhälsoarbetet på gymnasieenheter under pandemin. Att anpassa elevhälsan för ett mer uppsökande arbetssätt gentemot eleverna har varit en vanlig insats på huvudmannanivå. Också i detta avseende fortgår insatser även under läsåret 2021/22, med kartläggningar av elevernas mående och överväganden om personalförstärkningar. Elevernas hälsa och välmående är naturligtvis av central betydelse för deras förutsättningar att tillgodogöra sig utbildningarna. Skolverket kommer att följa upp frågor om elevernas faktiska mående och behov i kommande redovisningar.

Förutsättningar för gymnasieutbildning enligt nya behov i samhället

Ovanstående utmaningar till trots finns det också positiva signaler från huvudmännen. Omställningen under pandemin har visserligen varit utmanande, men denna period har inneburit att gymnasieskolorna nu står bättre rustade för en verksamhet enligt nya förväntningar och behov.

Pandemin har visat att det finns olika metoder för att lära ut samma innehåll. Hitills har den digitala undervisningen visat sig passa vissa elever bättre än andra – men så är det också med den ordinarie närundervisningen. Elever som går i skolor

som nu använder metoder som på ett generellt plan premieras i arbets- och samhällsliv kan komma att lyckas bättre efter gymnasieskolan.

Dessutom bör fördelarna med en möjlig minskad skillnad mellan skolor i dessa avseenden uppmärksammas. De huvudmän som redan innan pandemin var välutvecklade inom informations- och kommunikationsteknik hade en fördel under pandemin. Andra huvudmän har med pandemin fått möjlighet att utveckla de digitala arbetssätten.

Det digitala språng som gymnasieskolan tagit under pandemin kan knappast underskattas. Som många av huvudmännen i studien påpekar finns det möjligheter och fördelar med de digitala verktygen som kan komma till nytta i delar av verksamheterna även framgent. Under den period som varit har både lärare och elever utvecklat förmågan att använda och dra nytta av dessa verktyg. Lärarna har behövt tänka i nya banor och vidga sin syn på hur undervisning kan bedrivas, vad som är mest effektivt och vad som kan göras för att på bästa sätt nå fram till alla elever.

Bilaga 1 Metod

I denna bilaga beskriver vi studiens metod och hur vi har samlat in våra enkätdata. Undersökningen bygger på en enkät riktad till kommunala och enskilda huvudmän för gymnasieskolor.

Avvägningar i redovisningen av svaren

Det finns vissa faktorer som behöver tas i beaktande i förståelsen av de resultat som presenteras i rapporten. Dessa innebär också att vi i resultatredovisningen är restriktiva med tolkningar, och att vi undviker jämförelser mellan olika huvudmän.

Eftersom bortfallet är så stort bland enskilda huvudmän, vilket redovisas i denna bilaga, finns det inte tillräcklig representation för att vi ska kunna göra jämförelser av svaren mellan enskilda och kommunala huvudmän. Det finns dessutom en skevhet i bortfallet för de enskilda huvudmännen på så vis att de större enskilda huvudmännen är överrepresenterade i bortfallet.

Vi har undersökt skillnader i svaren mellan huvudmän i olika delar av landet, men inte funnit några mönster eller systematiska skillnader som är tillräckligt stora för att några slutsatser ska kunna dras.

Vad gäller studiens konstruktion bör beaktas att huvudmännen har uppmanats att göra en bedömning. Innebörden av bedömningen skiljer sig beroende på huvudmannens storlek. Detta då bedömningen avser en generell värdering för samtliga av huvudmännens skolor, vilket förstås är svårare att göra för vissa huvudmän än andra. För de större huvudmännen är bedömningarna snarast att betrakta som genomsnitt eller typbeskrivningar, medan de mindre kan ge mer precisa svar för sina färre skolor.

Utöver ovanstående ska tilläggas att vi har valt att inte redovisa alla av enkätens frågor. Detta eftersom vi gjort bedömningen att en del svar från huvudmännen behöver kompletteras med motsvarande uppgifter från rektorer och lärare, som är respondenterna i Skolverkets fortsatta arbete med att kartlägga pandemins konsekvenser för gymnasieskolan, där nästa redovisning kommer att ske våren 2022.

Avgränsningar och studiepopulation

Undersökningen bygger på svar som samlats in genom en enkät riktad till kommunala respektive till enskilda huvudmän för gymnasieskolor och gymnasiesärskolor. Det finns även ett fåtal gymnasieskolor där regionerna är huvudman. Dessa representerar ett snävt utbud av utbildningar och ingår därför inte i studien.

I populationen ingick alla kommunala huvudmän med minst 75 gymnasieelever i den egna verksamheten. Detta utifrån bedömningen att det krävs en bredd i

gymnasieverksamheten samt en kritisk massa om minst 25 elever per studieår i gymnasieskolan för att huvudmannen ska kunna besvara enkätens frågor. Ytterligare en anledning att exkludera huvudmän med färre än 75 elever är att undvika att belasta de minsta huvudmännen med enkätfrågor. Av de kommunala huvudmännen återstod efter denna avgränsning 193.

I populationen ingick också enskilda huvudmän med minst 75 elever, utifrån samma bedömningar som nämnts ovan. Efter denna avgränsning återstod 175 enskilda huvudmän.

Vi gjorde bedömningen att det inte var aktuellt att göra något urval utifrån detta redan avgränsade antal kommunala och enskilda huvudmän.

Det register vi hade att tillgå inför undersökningen var skolenhetsregistret från maj 2021. Undersökningen genomfördes sedan i september och oktober 2021. Vissa få av de enskilda huvudmän som ingick i urvalet bedrev inte längre verksamhet när enkäten skickades ut. Vi saknade också fungerande kontaktppgifter till några av de enskilda huvudmännen. Dessa huvudmän har vi i studien betraktat som övertäckning, vilket innebär att de inte ingår. Totalt har av dessa anledningar tio huvudmän exkluderats från undersökningen.

Totalt återstod därmed 358 huvudmän från den ursprungliga rampopulationen vid tillfället för enkätens utskick – 193 kommunala (inklusive 8 gymnasieförbund) och 165 enskilda.

Datainsamling

Datainsamlingen har gjorts av oss på Skolverket. Enkäten skickades ut till huvudmännen som en webbenkät. De fick även tillgång till en kopia av enkäten i word-format för att underlätta huvudmännens egen uppgiftsinsamling. Insamlingen pågick mellan den 6 september och 11 oktober 2021. Under insamlingen utgick tre påminnelser.

Svarsfrekvens och bortfallsanalys

198 huvudmän hade svarat på enkäten när den avslutades den 11 oktober. Av dessa var 142 kommunala (inklusive 6 gymnasieförbund) och 56 enskilda. Det ger en total svarsfrekvens på 55 procent – 74 procent för kommunala huvudmän och 34 procent för enskilda huvudmän.

Vi har undersökt om vissa kategorier av huvudmännen är överrepresenterade i bortfallet. Ett stort bortfall minskar tillförlitligheten i svaren, eftersom de huvudmän som har deltagit kan skilja sig från de som inte deltagit. Till exempel kan de som inte besvarat enkäten ha haft större eller mindre utmaningar under pandemin, eller ha annorlunda förutsättningar, jämfört med de som besvarat enkäten.

Stor skillnad i svarsbenägenhet mellan kommunala och enskilda huvudmän

I tabell 1 redovisas antal utvalda huvudmän och antal besvarade enkäter. Svartsfrekvensen beräknas som förhållandet mellan antalet svar respektive antalet utvalda huvudmän. Sammanställningen är uppdelad i de tre kategorierna av huvudmän.

I kolumnen längst till höger jämförs gruppens svarsfrekvens i förhållande till den totala svarsfrekvensen. Den uppmätta skillnaden i svarsfrekvenser kontrasteras mot antagandet att bortfallet skulle äga rum helt likformigt och slumpmässigt bland huvudmännen. Bedömningen av avvikelens signifikans avser hur troligt det i så fall vore med en minst lika stor skillnad i svarsfrekvenser som den noterade. Den redovisade sannolikheten har beräknats med normalapproximation av differensen mellan slumpmässiga svarsfrekvenser, där varje svarsindikator bland huvudmännen antas vara oberoende Bernoullifördelad⁴², med sannolikhet för svar approximerad med den totala svarsfrekvensen (55 procent).

Tabell 1. Bortfallsanalys efter typ av huvudman

Huvudmannatyp	Antal utvalda	Antal svar	Svarsandel (%)	Signifikans ¹
Kommun	185	136	74	<0,001***
Gymnasieförbund	8	6	75	0,26
Enskild huvudman	165	56	34	<0,001***
Totalt	358	198	55	1,00

¹ Avser sannolikheten för minst lika stor skillnad mellan uppmätt svarsandel och total svarsfrekvens under hypotetiskt antagande om att bortfallet sker helt likformigt och slumpmässigt.

Tabellen visar på en tydlig skillnad i svarsfrekvens, omkring 40 procentenheter, mellan kommunala och enskilda huvudmän. De uppmätta svarsfrekvenserna är 74 respektive 34 procent. Skillnaderna är tydligt signifikanta, i betydelsen att så stora avvikelser vore högst osannolika under antagande om att bortfallet skulle äga rum helt likformigt och slumpmässigt. Gruppen av gymnasieförbund är antalsmässigt betydligt mindre jämfört med övriga två kategorier, med en svarsfrekvens på 75 procent. Svarsfrekvensen bland gymnasieförbund är på samma nivå som svarsfrekvensen bland kommuner.

⁴² Ett Bernoullifördelat slumpmässigt experiment kan anta två olika utfall, med sannolikhet p respektive $1-p$. Sannolikheten uttryckt i procent avgör i hur många fall av hundra som det ena respektive det andra utfallet inträffar vid upprepning av experimentet.

Särskilt låg svarsfrekvens bland stora enskilda huvudmän

I tabell 2 redovisas antalet utvalda enskilda huvudmän och motsvarande antal besvarade enkäter. Sammanställningen är uppdelad i kategorier av huvudmän baserat på senast tillgängliga statistik om antalet elever i gymnasieskolan.

Tabell 2. Bortfallsanalys enskilda huvudmän efter antal elever i gymnasieskolan

Storleksklass	Antal utvalda	Antal svar	Svarsandel (%)	Signifikans ¹
Fler än 2 500 elever	11	0	0	0,01*
Mellan 1 000 och 2 500 elever	10	2	20	0,34
Mellan 500 och 1 000 elever	23	5	22	0,18
Fler än 500 elever	44	7	16	0,003**
Mellan 400 och 500 elever	17	6	35	0,90
Mellan 300 och 400 elever	13	7	54	0,11
Mellan 300 och 500 elever	30	13	43	0,23
Mellan 200 och 300 elever	26	12	46	0,15
Mellan 100 och 200 elever	49	20	41	0,23
Färre än 100 elever	16	4	25	0,43
Färre än 300 elever	91	36	40	0,09
Totalt	165	56	34	1,00

¹ Avser sannolikheten för minst lika stor skillnad mellan uppmätt svarsandel och total svarsfrekvens under hypotetiskt antagande om att bortfallet sker helt likformigt och slumpmässigt.

Det finns en skillnad mellan större och mindre enskilda huvudmän i svarsfrekvensen. Uppföljningen av enskilda huvudmän visar framför allt på en lägre svarsfrekvens bland de största huvudmännen. Svarsfrekvensen bland enskilda huvudmän med fler än 500 elever är endast 16 procent, jämfört med den totala svarsfrekvensen 34 procent. Bland de allra största enskilda huvudmännen, med fler än 2 500 registrerade elever, har ingen av de 11 huvudmännen besvarat enkäten.

Skillnaden mot den totala svarsfrekvensen är i dessa båda fallen signifikanta, det vill säga för huvudmän med fler än 500 elever respektive fler än 2 500 registrerade elever, i jämförelse med den grad av variation man skulle kunna förvänta sig om bortfallet äger rum helt likformigt och slumpmässigt bland enskilda huvudmän.

Ingen av de övriga undergrupperna särskiljer sig tydligt i förhållande till den totala svarsfrekvensen bland enskilda huvudmän. Vi jämför då med de avvikelser man skulle kunna förvänta sig vid ett slumpmässigt bortfall.

God representation bland svarande kommunala huvudmän

I följande tabell redovisas en uppföljning av svarsbenägenheten bland tillfrågade kommuner. Även denna sammanställning är uppdelad i kategorier baserat på senast tillgängliga statistik om antalet elever i gymnasieskolan.

Tabell 3. Bortfallsanalys kommuner efter antal elever i gymnasieskolan

Storleksklass	Antal utvalda	Antal svar	Svarsandel (%)	Signifikans ¹
Fler än 5 000 elever	6	6	100	0,13
Mellan 2 500 och 5 000 elever	18	14	78	0,67
Mellan 1 500 och 2 500 elever	18	15	83	0,32
Fler än 1 500 elever	42	35	83	0,10
Mellan 1 000 och 1 500 elever	24	17	71	0,75
Mellan 750 och 1 000 elever	17	12	71	0,77
Mellan 500 och 750 elever	28	21	75	0,85
Mellan 500 och 1 500 elever	69	50	72	0,80
Mellan 400 och 500 elever	15	10	67	0,53
Mellan 300 och 400 elever	19	15	79	0,57
Mellan 200 och 300 elever	17	11	65	0,39
Mellan 100 och 200 elever	15	11	73	0,99
Färre än 100 elever	8	4	50	0,12
Färre än 500 elever	74	51	69	0,25
Totalt	185	136	74	1,00

¹ Avser sannolikheten för minst lika stor skillnad mellan uppmätt svarsandel och total svarsfrekvens under hypotetiskt antagande om att bortfallet sker helt likformigt och slumpmässigt.

Denna uppföljning av svarsbenägenheten bland kommunala huvudmän med olika elevantal visar på förhållandevis god täckning och representation bland svarande, och inga tecken på systematisk snedvridning. Det finns en viss tendens att kommuner med många elever vid sina skolenheter har besvarat enkäten i högre grad än övriga kommuner. Svarsfrekvensen bland kommuner med fler än 1 500 elever är 83 procent, medan svarsfrekvensen bland kommuner med färre än 500 elever är 69 procent. Alla uppmätta avvikelser i sammanställningen är dock rimligt förenliga med den variation man skulle kunna förvänta sig vid ett slumpmässigt bortfall.

I den sista tabellen redovisas en uppföljning av svarsbenägenheten bland kommuner i förhållande till eventuella skillnader mellan olika kommungrupper. Kommungruppsindelningen som används i analysen skapades av Sveriges Kommuner och Regioner år 2017.

Tabell 4. Bortfallsanalys av kommuner efter kommungrupp

Kommungrupp	Antal utvalda	Antal svar	Svarsandel (%)	Signifikans ¹
A1. Storstäder	3	3	100	0,29
A2. Pendlingskommun nära storstad	35	25	71	0,76
A. Storstäder och storstadsnära kommuner	38	28	74	0,98
B3. Större stad	19	15	79	0,57
B4. Pendlingskommun nära större stad	20	11	55	0,05
B5. Lågpendlingskommun nära större stad	22	19	86	0,15
B. Större städer och kommuner nära större stad	61	45	74	0,96
C6. Mindre stad/tätort	26	17	65	0,31
C7. Pendlingskommun nära mindre stad/tätort	26	20	77	0,67
C8. Landsbygdskommun	26	22	85	0,17
C9. Landsbygdskommun med besöksnäring	8	4	50	0,12
C. Mindre städer/tätorter och landsbygdskommuner	86	63	73	0,94
Totalt	185	136	74	1,00

¹ Avser sannolikheten för minst lika stor skillnad mellan uppmätt svarsandel och total svarsfrekvens under hypotetiskt antagande om att bortfallet sker helt likformigt och slumpmässigt.

Även denna uppföljning av svarsbenägenheten bland kommuner visar på förhållandevis god täckning och representation bland svarande, och inga tecken på systematisk snedvridning. De tre huvudgrupperna, A, B och C, uppvisar likartade svarsfrekvenser: 74, 74, respektive 73 procent.

Lägst svarsfrekvens i sammanställningen, 50 procent, noteras för gruppen av landsbygdskommuner med besöksnäring. I gruppen ingår endast 8 av totalt 185 utvalda kommuner. Avvikelsen är rimligt förenlig med den variation man skulle kunna förvänta sig vid ett slumpmässigt bortfall.

Generellt lågt partiellt bortfall

Ingen av frågorna i enkäten var obligatoriska att besvara, men generellt har frågorna låg grad av så kallat partiellt bortfall, det vill säga förekomst av någon eller några frågor som många valde att inte besvara. Det partiella bortfallet redovisas i anslutning till diagrammen i rapportens resultatkapitel.

Referenser

Barnombudsmannen (2021). *Covid-19-pandemins konsekvenser för barn. Slutredovisning av regeringsuppdrag.*

BRIS (2021). *Årsrapport 2020. BRIS Rapport 2021:1.*

Folkhalsomyndigheten.se (2021). *Information till förskola, grundskola och gymnasier om covid-19.* <https://www.folkhalsomyndigheten.se/smittskydd-beredskap/utbrott/aktuella-utbrott/covid-19/verksamheter/information-till-skola-och-forskola-om-den-nya-sjukdomen-covid-19/>. Hämtad 2021-10-26.

Förordning (2020:115) om utbildning på skolområdet och annan pedagogisk verksamhet vid spridning av viss smitta.

Gymnasieförordningen (2010:2039).

IFOUS (2021). *Fjärr- och distansundervisning ur elevperspektiv. Gymnasieelevers uppfattningar av när- och distansundervisning med fokus på undervisningsklimat.*

Skolinspektionen (2021a). *Fjärr- och distansundervisning i gymnasieskolan. Iakttagelser baserade på intervjuer med rektorer och elever från 119 verksamheter under covid-19-pandemin.*

Skolinspektionen (2021b). *Kvalitet i undervisning på distans. Iakttagelser baserade på lektionsobservationer och intervjuer med elever, lärare och rektorer i tio grund- och gymnasieskolor.*

Skolinspektionen (2021c). *Elevhälsans arbete när undervisningen bedrivs på distans. Iakttagelser från intervjuer med elevhälsa, elever, lärare och rektor vid 20 grund- och gymnasieskolor.*

Skolinspektionen (2021d). *Sommarlovsperioder efter tre terminer med covid-19-pandemin. Skolinspektionens iakttagelser efter intervjuer med rektorer och elever vid 62 grund- och gymnasieskolor.*

Skolinspektionen (2021e). *Fjärr- och distansundervisningens konsekvenser. Granskning av hur fjärr- och distansundervisningen under covid-19-pandemin påverkat elevers förutsättningar att nå målen och deras hälsa.*

Skolverket (2021a). *Covid-19-pandemins påverkan på skolväsendet. Delredovisning 2 (Tema Gymnasieskolan och gymnasiesärskolan).*

Skolverket (2021b). *Nationell kartläggning av elevfrånvaro. De obligatoriska skolorformerna samt gymnasie- och gymnasiesärskolan.*

Skolverket (2021c). *Covid-19-pandemins påverkan på skolväsendet. Delredovisning 4. Grundskolan.*

Skolverket (2021d). *Covid-19-pandemins påverkan på skolväsendet. Delredovisning 4. Komvux.*

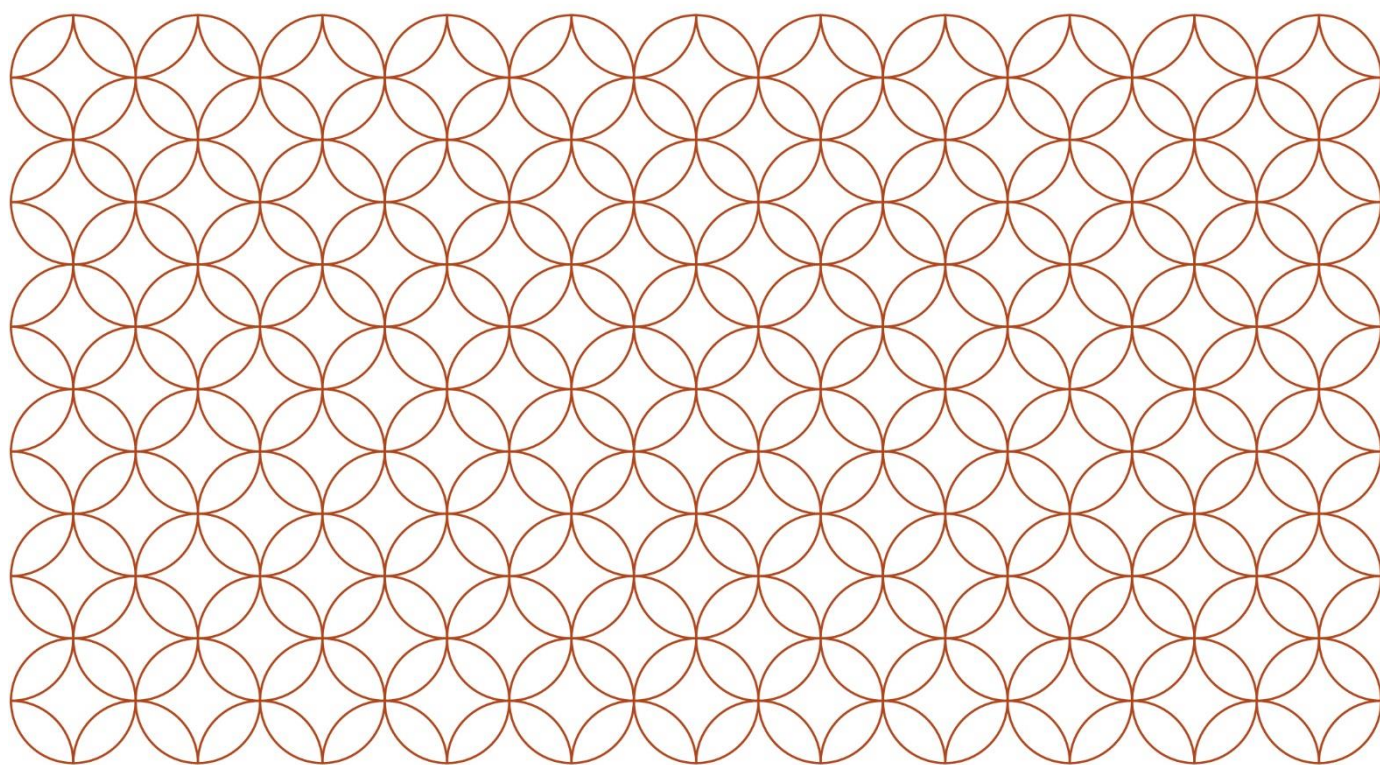
Skolverket (2021e). *Lärlingsutbildningen i gymnasieskolan. Kartläggning och undersökning. Diarienummer 2020:438.*

Skolverket.se (2021) *Regler för förskolor och skolor under coronapandemin.*
<https://www.skolverket.se/regler-och-ansvar/coronaviruset-och-covid-19---regler-for-skolor-och-forskolor/regler-for-forskolor-och-skolor-som-ar-oppna-stangda-eller-varit-stangda-under-coronapandemin>. Hämtad 2021-10-26.

Sveriges Elevkårer (2020). *Gymnasieelevers upplevelse av distansundervisning under coronakrisen. Undersökning bland Sveriges Elevkårers medlemmar april 2020.*

Sveriges Elevkårer (2021). *Framtidsoro & psykisk ohälsa. Så har Sveriges gymnasieelever påverkats av distansundervisningen. Undersökning bland Sveriges Elevkårers medlemmar i september 2021.*

Ungdomsbarometern. Relationer, framtidstro & nya normer. 1 juli 2021.
<https://www.ungdomsbarometern.se/rapportslapp-gymnasieungdomar-covid-19/>. Hämtad 2021-10-28.

Skolverket

www.skolverket.se